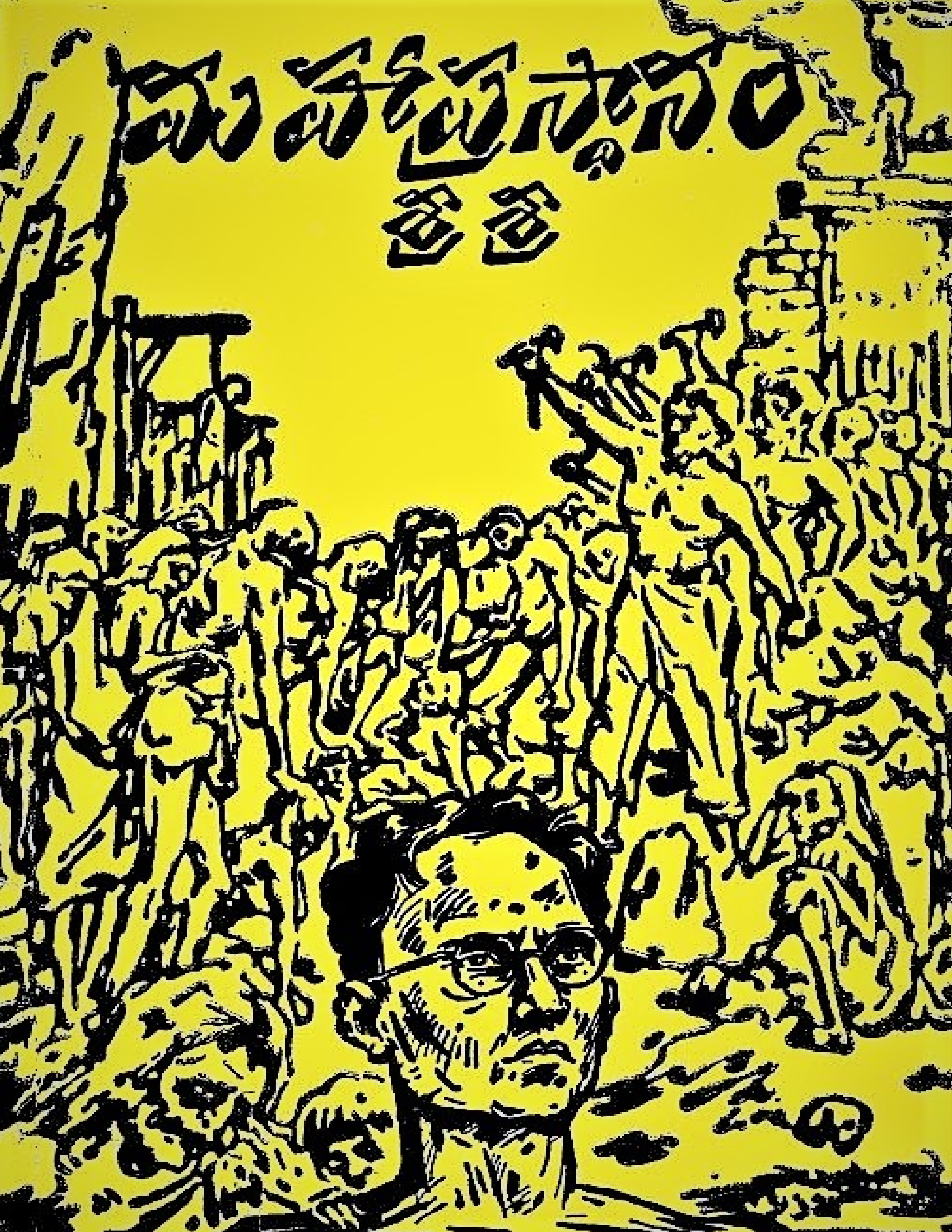
మహాప్రస్థానం
శ్రీ శ్రీ

మహాప్రస్థానం

శ్రీ శ్రీ

నా మాట *

లండన్ నగరంలో వెలువడుతున్న "విదేశాంధ్ర ప్రచురణల" నిమిత్తం నా "మహాప్రస్థానం" గీతాలను టేప్ రికార్డు చేసి, నా కంఠధ్వని ఉన్న Cassetes తో బాటు, నా సొంత దస్తూరీలో అన్ని గీతాలనూ facsimile రూపంలో విడుదల చేసే సందర్భంలో ముందుమాటగా ఏదైనా చెప్పమని ప్రచురణకర్త హోదాలో మిత్రుడు డా॥ జి. కృష్ణమూర్తి నన్నడిగారు. అప్పుడు చలంగారి యోగ్యతాపత్రాన్నే చదివేద్దామనుకున్నాను. "మీ అభిప్రాయాలే వినిపించాల"న్నారు మిత్రులు. "సరే!" అన్నాన్నేను.

ఈ ప్రచురణలో చలంగారి రచన లేకపోవడం ఒక లోపమని నేను భావించలేదు. ఎక్కడైనా దాని విశిష్టమైన విలువ దానికుండనే ఉంది. అయితే అదే ముఖ్యమని అనుకునేవాళ్ళు కూడా ఉన్నారు. "ప్రగతి" వారపత్రికలో నేను నిర్వహించిన "ప్రజ" (ప్రశ్నలు; జవాబులు) అనే శీర్షికలో పిచ్చిరెడ్డి అనే యం.ఏ. విద్యార్థి, "యోగ్యతాపత్రం చదివితే మహాప్రస్థానం గీతాలు మరి చదువనక్కరలేదని నేనంటాను. దీనికి మీరేమంటారు?" అని ప్రశ్నించాడు. అందుకు నా జవాబు, "మీరు సార్థక నామధేయులంటాను" అని!

చలంగారి చేత పనికట్టుకుని ప్రశంసావాక్యాలు వ్రాయించినవాడు జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి. ఆ రోజుల్లో రుక్కాయి నాకు, అతని మాటల్లోనే, "అనధికార పబ్లిసిటీ ఆఫీసరు"గా పనిచేసేవాడు. నా గీతాలన్నీ ఎక్కడెక్కడ అచ్చయినవీ ఒక నోటుబుక్కులో రాసుకునేవాడు. చాలామట్టుకతనికవి కంఠస్థం. ఒక మారతను మాయింటికి వచ్చి, అప్పటికి అసంపూర్ణంగా ఉన్న "జగన్నాథుని రథచక్రాలు" చూశాడు. మహాప్రస్థానం గీతాలన్నిటిలోనూ ఏక బిగిని రాయనిది ఇదొక్కటే. "కవితా! ఓ కవితా!" వంటి సుదీర్ఘ గీతాన్ని కూడా ఒకే ఊపులో రాశాను. "వస్తున్నాయొస్తున్నాయ్"కి పేరడీగా "వెళిపోయాయ్ వెళిపోయాయ్" అంటూ జరుక్కు "ఆశ్వాసాంతం" రాసి "భారతి"లో అచ్చువేయించాడు. దానితో నాకు తొందరపుట్టి "రథచక్రాలు" పూర్తిచేశాను. మరుచటి నెల "భారతి"లో అది వెలువడింది.

1940లలోనే "మహాప్రస్థానం" ప్రెస్ కాపీ సిద్ధం చేశాను. జనార్దనరావు మరణవార్త వినగానే ఈ పుస్తకం అతనికే అంకితం అనుకున్నాను. ఆరోజే (1938లో ఒకరోజు) "తలవంచుకు వెళిపోయావా! నేస్తం" అంటూ అంకిత గీతం సిద్ధం చేశాను. తర్వాత 1950 నాటికి గాని ఈ గ్రంథం ముద్రణ కాలేదు. "నళినీ కుమార్" అనే మిత్రుడు చేసిన ధనసాహాయ్యంతో మొదటి ముద్రణ వెలుగుచూసింది. అది నా నలభయ్యోఏట నా మిత్రుడిచ్చిన కానుక. జేమ్స్ జాయిస్ Ulysses కూడా అతని నలభయ్యోఏట పారిస్ లో అచ్చయ్యింది.

ఆ తర్వాత "మహాప్రస్థానం" ముద్రణలు విశాలాంధ్ర ప్రచురణల ద్వారా రమారమి ఇరవైసార్లు జరిగాయి. అందుచేత ఇప్పుడు కొత్తగా ఈ లండన్ ముద్రణ యెందుకని నే ననుకున్నాను. దీనికి శ్రీ పురిపండా వారు చెప్పిన కారణం ఇది: "మహాప్రస్థానం ఈ శతాబ్దంలో తెలుగులో వచ్చిన ఏకైక మహాకావ్యం." ఆయనింకా ఇలా అన్నారు: "నాకు తెలిసినంతమట్టుకు మరే భారతీయభాషలోనూ 'కవితా! ఓ కవితా!' అంత గొప్పగీతం రాలే"దని. ఈ ప్రచురణకు మరో ముఖ్యకారణం ఉంది. ఇది నా సొంతదస్తూరీ. సొంతగొంతుక. కవితాప్రకాశనంలో ఏ భాషలోనూ, ఎప్పుడూ, ఎక్కడా కనీ వినీ ఎరగని కొత్త పద్ధతి ఇది!

ఒక మారు గోరాశాస్త్రి నాతో, "శ్రీశ్రీ! నువ్వేమిటన్నా అనుకో. నా ఉద్దేశం మాత్రం ఇది! ఈ నాడు ఇండియాలోని రచయితలందరికన్నా నేనే గొప్పవాణ్ణి" అన్నాడు. "నా ఉద్దేశం కూడా అదే!" అన్నాన్నేను.

"మహాప్రస్థానం" గీతాలన్నీ 30లలో రాశాను. ("నిజంగానే," "గర్జించు రష్యా!" 41లో, "నీడలు" 47లో రాశాను.) 30 నుంచి 40 దాకా సాగిన దశాబ్దాన్ని చరిత్రకారులు. Hungry Thirties అంటారు. అప్పుడే అమెరికాలో ప్రారంభమైన ఆర్థికమాంద్యం ప్రపంచమంతటా వ్యాపించింది. (ఒక్క సామ్యవాద రష్యాలో తప్ప.) ఆ దశాబ్దంలోనే రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానికి రిహార్సల్సుగా స్పెయిన్ అంతర్యుద్ధం సాగింది. ఆడెన్, స్పెండర్, డేలూయిస్, డిలాన్ థామస్, జార్జి బార్కర్ మొదలైన వారు గొప్ప రచనలు చేసింది ఆ కాలంలోనే. ఇండియన్ ప్రోగ్రెసివ్ రైటర్స్ మానిఫెస్టో అప్పుడే ఇంగ్లాండు నుంచి వెలువడింది. ఇన్ని యిన్ని ప్రవాహాల మధ్య నా మహాప్రస్థాన గీతాలు కూడా ప్రవహించాయి.

ఈ వాస్తవాలన్నింటికీ నేను స్పందించినా, ఇలాంటి రచనలను "సామాజిక వాస్తవికత" అంటారనీ, దీనికి వెనుక దన్నుగా "మార్క్సిజం" అనే దార్శనికత ఉందనీ అప్పటికి నాకు తెలియదు. ఇప్పుడొక్కసారి

వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే, మహాప్రస్థాన గీతాలలోని మార్క్సిస్టు స్ఫూర్తి, సామాజికస్పృహా యాదృచ్ఛికాలు కావని స్పష్టంగా తెలుస్తోంది.

ఒకటి మాత్రం నిశ్చయం. 1933లో "నేను సైతం ప్రపంచాగ్నికి" ఇత్యాది గీతంతో ప్రారంభించి కడసారిగా గ్రాంథిక శైలికీ, గణబద్ధ ఛందస్సులకీ గుడ్ బై కొట్టేశాను. ఇదే గురజాడ అడుగుజాడ. అంతవరకూ సుమారు వెయ్యేళ్ళు అవ్యాహతంగా సాగుతూ నలిగిన క్లాసికల్ బండి దారి నుంచి గురజాడ తెలుగు కవిత్వానికి ఒక కొత్త మలుపు ఇచ్చాడు. రథాలూ, పల్లకీలూ, గుర్రబ్బళ్ళూ వెళ్ళేదారిని తప్పించి, మోటార్లూ, రైలు బళ్ళూ తిరిగే ఆధునిక యుగానికి తెలుగు కవిత్వాన్ని మళ్ళించాడు. గురజాడ చూపించిన మలుపును నేను మహాప్రస్థాన గీతాలతో మరింత వెడల్పు చేశాను.

ఇది టెక్నిక్ కు సంబంధించింది. గ్రాంథికంలో రాసే వృత్తాలు రథాల్లాంటివి. పల్లకీల్లాంటివి. గురజాడ వాడుక భాషలో రాయమన్నాడు. మాత్రా ఛందస్సులను వాడమన్నాడు. నేనందుకే, ఉత్సాహంతో, ఉద్రేకంతో ఉద్యమించాను. ఇక విషయంలోకి వస్తే, అందమైన అబద్ధాలలోకన్నా, నిష్ఠురమైన నిజంలోనే మంచి కవిత్వం దర్శనీయమవుతుందని విశ్వసించాను. దీనితో మహాప్రస్థాన గీతాలలో సామాజిక వాస్తవికతకు దర్పణంపట్టడం జరిగింది.

దీని తర్వాతి మెట్టు సామ్యవాద వాస్తవికత. దీన్నింకా మనం అందుకో లేదు. అందుకోకుండా పెట్టుబడిదారీ గుంటనక్కలు పెద్దపెద్ద కుట్రలే చేస్తున్నాయి. అందుకు మద్దతుగా సాహిత్యంలో క్లాసిసిజం నిలబడింది.

Classicism గురించి Herbert Read ఇలా అన్నాడు: "Classicism, let it be said without further preface, represents for us now, and has always represented, the forces of oppression. Classicism is the intellectual counter part of political tyranny. It was so in the ancient world and in the medieval empires; it was renewed to express the dictatorships of the him Renaissance and has ever been the official creed of Capitalism."

క్లాసిసిజంతో బాటు జాతీయ దురహంకారం కూడా అభ్యుదయ నిరోధకమైనదే. దీనికి అంతర్జాతీయ దృక్పథమే విరుగుడు. "చీనాలో రిక్షావాలా, చెక్ దేశపు గని పనిమనిషీ" అంటూ నేనీ

అంతర్జాతీయ తత్వాన్నే ఆహ్వానించాను. బడుగు దేశాలవారు నాయిల్లు, నాదేశం అనుకుంటే అందులో అసమంజసం ఏమీలేదు. కాని ఈ భావాలు మరీ ప్రకోపించి వెర్రితలలు వేస్తేనే ప్రమాదం. అప్పుడు నా యిల్లు, నా దేశం అంటే పొరుగింటిని కొల్లగొట్టడమూ, ఇతరదేశాలను దోచుకోవడమూ జరుగుతాయి. సునిశితమైన అంతర్జాతీయ దృష్టితో ఈ దోపిడీని దుయ్యబట్టి తిప్పికొట్టడం కంటె మరో మహత్తరకర్తవ్యం మంచి కవిత్వానికుండబోదని నేనంటాను.

"మహాప్రస్థానం"లో నేను చేసిందంతా సామాజిక రుగ్మతను నిదానించడం మాత్రమే. "ఇదీ మన ప్రపంచం! ఇలా ఉన్నారు ఇచ్చటి ప్రజలు!" అన్నాన్నేను. ఇది సరైన రోగ నిదానమే కాని ఇంతటితో ఆగిపోకూడదు. జబ్బులకు తగ్గ మందు వెదకాలి. పైపై పూతలతో ఈ జబ్బులు కుదరవు. కావలసింది శస్త్రచికిత్స. దాన్నే "విప్లవం" అంటున్నాను.

"మహాప్రస్థానం"లో అభ్యుదయ కవిత్వమూ, విప్లవ బీజాలూ ఉన్నాయి. విప్లవసాహిత్యం లేదు. "విప్లవ సాహిత్యం" అంటే ఏమిటి? సామాన్య ప్రజానీకాన్ని విప్లవాచరణ కుద్యుక్తుల్ని చేసే విధంగా సాగేదే!

ఇదీ నామాట. ఇక నా లండన్ ప్రచురణ కర్త అయిన కృష్ణమూర్తి గారికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుతూ,

ఉంటాను.

లండన్,

15 – 12 – '80

శ్రీశ్రీ

యోగ్యతా పత్రం

ఇది మహాప్రస్థానం సంగతి కాదు. ఇదంతా చెలం గొడవ. ఇష్టంలేని వాళ్ళు యీ పేజీలు తిప్పేసి (దీంట్లో మీ సెక్సుని ఉద్రేకించే సంగతులు ఏమీ లేవు) శ్రీశ్రీ ఆర్ణవంలో పడండి. పదండి ముందుకు, అగాథంలోంచి బైలుదేరే నల్లని అలలు మొహానకొట్టి, ఉక్కిరి బిక్కిరై తుఫానుహోరు చెవుల గింగురుమని నమ్మిన కాళ్ళకింది భూమి దొలుచుకుపోతో వుంటే, ఆ చెలమే నయమని వెనక్కి పరిగెత్తచూస్తారు.

తన కవిత్వానికి ముందుమాట వ్రాయమని శ్రీశ్రీ అడిగితే, కవిత్వాన్ని తూచేరాళ్ళు తన దగ్గర లేవన్నాడు చెలం. 'తూచవద్దు అనుభవించి, పలవరించ'మన్నాడు శ్రీశ్రీ.

చెలం చూశాడు. మాట్లాడాడు. కానీ శ్రీశ్రీని ఎరగడు. రుక్మిణీనాథశాస్త్రి ఒక ఉదయం వచ్చి ---

"ఇదేమిటి, ఈ మూల స్త్రీల కోసం ఇట్లా మూలుగుతున్నారు? శ్రీశ్రీ పద్యాల వేగంతో ప్రపంచపు పాత దుమారమంతా వూడ్చుకుపోతోవుంటే!"

"హృదయాల మీది పెంకులు పగిలిపోతున్నాయి. బైట వినబడుతున్నాయి. ఇట్లా రండి. రోడ్డుమీదికి" అన్నాడు.

అంతవరకు శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని ఎరక్కపోవడం చెలంలో క్షమించతగిన విషయం కాదు. కాని చాలా వాటికి క్షమించాలి చెలాన్ని.

కవిత్వాన్ని, ముఖ్యంగా తెలుగు కవిత్వకన్యల్ని చూస్తే చెలానికి Impatience, అనుమానం. శబ్దసౌందర్యంతో తృప్తిపడి సంతోషించవలసిందే కాని, చెప్పేదానికి అర్థం వెతకడం అవివేకం అని. కాని నీరసపు కళాచతురులమల్లే అందాన్ని దూరంనుంచి చూసి సంతోషించీ, విచారించీ, తప్పుకోవడం చెలానికి చాతకాదు. తను చెప్పదలచుకున్న సంగతి తనకే స్పష్టంగా తెలీనప్పుడు తన చాతగానితనాన్నీ, అర్థ అస్పష్టతనీ – ఛందస్సు చీరల వెనకా, అలంకారాల మధ్యా, కఠినపదాల బురఖాలలోనూ దాచి

మోసగించాలని చూస్తాడు కవి – ముఖ్యంగా సహజ సౌందర్యం తక్కువైనప్పుడు! సులభంగా, సూటిగా చెప్పేసి, ఇంత ధ్యానానికీ, మౌనానికీ, కార్యాలకీ, విజయాలకీ వ్యవధి నివ్వరాదా అని చెలం కోర్కె. ఆ పని స్త్రీలూ చెయ్యరు, దేశనాయకులూ చెయ్యరు, కవులూ చెయ్యరు – ఎంకీ, శ్రీశ్రీ తప్ప. కవిత్వంలోనూ, జీవితంలోనూ economy of words and thoughts లేకపోవడం దేశభక్తికన్న హీనమైన పాపం. ఆత్మలోకంలో దివాలా.

తనకీ, ప్రపంచానికీ సామరస్యం కుదిరిందాకా కవి చేసే అంతర్, బహిర్ యుద్ధారావమే కవిత్వ మంటాడు చెలం. అందువల్లనే – దిక్కుల్ని, దేవుల్ని, అధికారుల్ని వూగించి ప్రశ్నించే శ్రీశ్రీ పద్యాలు అంత అభిమానం చెలానికి. నెత్తురూ, కన్నీళ్ళూ తడిపి కొత్త Tonic తయారుచేశాడు శ్రీశ్రీ యీ వృద్ధ ప్రపంచానికి.

హృదయం ఎల్లా కంపిస్తే ఆ కంపనకి మాటల రూపాన్ని యివ్వడం అతనికే తెలుసు, మాటల్ని కత్తులూ, యీటెలూ, మంటలుగా మార్చటం అతనికే చేతనవును. పద్యాలు చదువుతోంటే, ఇవి మాటలు కావు, అక్షరాలు కావు – ఉద్రేకాలు, బాధలు, యుద్ధాలు – అతని హృదయంలోంచి మన హృదయంలోకి direct గా పంపిన ఉత్సాహాలు, నెత్తురు కాలవ అనిపిస్తుంది.

ఎందుకంటే ---

క్రిష్ణశాస్త్రి తన బాధని అందరిలోనూ పలికిస్తే శ్రీశ్రీ అందరి బాధనూ తనలో పలికిస్తాడు.

క్రిష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ. ప్రపంచపు బాధ అంతా శ్రీశ్రీ బాధ.

2

శ్రీశ్రీ కవిత్వము, పాల్ రోబ్సన్ సంగీతమూ ఒకటే రకం అంటుంది సౌరిస్. ఆ రెంటికీ హద్దులూ, ఆజ్ఞలూ లేవు. అప్పుడప్పుడు లక్షణాలనూ, రాగాలనూ మీరి చెవి కిర్రుమనేట్టు ఇద్దరూ అరుస్తారు. ఏమీ రసం లేకుండా flat గా ఎక్కడికో, ఏమీ చేతకాని వాళ్ళమల్లె జారిపోతారు. కాని ఆ అరుపుల్లో – చీకట్లో

మొహాలు, తోకలూ కనబడక వెతుక్కునే ప్రజల రొద, గాలిదెబ్బల కింద ఎగిరిపడే సముద్రపు తుఫాను గర్జనం, మరఫిరంగుల మరణధ్వానం గింగురుమంటాయి. కంఠం తగ్గించి వినబడకుండా తగ్గుస్థాయిలో మూలిగారా, దిక్కులేని దీనుల మూగవేదన, కాలికింద నలిగిన చీమల కాళ్ళు విరిగిన చప్పుడు, నీళ్ళు లేక ఎండుతున్న గడ్డిపోచ ఆర్తనాదం వినిపించేస్తారు. బుద్ధివున్న వాడెవ్వడూ అతనిది సంగీతమని కాని, ఇతనిది కవిత్వమని కాని వొప్పుకోడు; వొప్పుకోటమూ లేదు. ఎందుకంటే యీ యిద్దరి appeal బుద్ధిని, వివేకాన్ని, కళానిబంధనల్ని మించిన ఏ అంతరాళానికో తగులుతుంది – ఆ అంతరాళం అనేది వున్నవాళ్ళకి. కీర్తి మర్యాదల్ని డిగ్రీలతో కొలుచుకుంటో అగచాట్లు పడి కులికే మనుషులకి ఆత్మ ఎన్నో మందపు ఇనుపపొరల వెనక అణిగి, చచ్చి, కొనవూపిరితో ఆరిపోలేక మిణుకు మిణుకు మంటో వుంటుంది. అటువంటివాళ్ళకి ఉత్త అర్థం లేని న్యూసెన్సుగా తోస్తాయి శ్రీశ్రీ పద్యాలు. సొంత ఇల్లూ, అణగారిన భార్యా, ప్రతి సంవత్సరం పై క్లాసులోని కెళ్ళే కొడుకూ, bank-account, వొట్టిపోని ఆవుతో తృప్తిపడే సంసారుల శాంత హృదయాల మీదనుంచి యీ గీతాల్లోని ఉద్రేక ఉత్సాహాలు విశాఖపట్నం సముద్రంలో నల్ల రాళ్ళమీద అలలు విఫలమైనట్లు దొర్లిపోతాయి. తాంబూలం వేసుకుంటో, పుస్తకాన్ని ముడిచిపెట్టి “దేనికోసం? ఎందుకు? ఏమిటి కావాలంటాడు? ఏమిటి ఈ వేదన పాపం?” అని కొంచెం ఆలోచిస్తారేమో!

ఇదీ సాధారణంగా కల్చర్డు లీడర్సు సంగతి.

కవుల సంగతివేరు. ఉత్తమ కవిత్వం ఎప్పుడు ప్రచురితమవుతుందా అని వెయ్యికన్నులతో కనిపెడుతో వుంటారు. కనబడ్డదా, ఆనాటినుంచి అతి శ్రద్ధగా ఆ కవిత్వాన్ని గురించీ, కవిని గురించీ ప్రచారం మొదలు. సారస్వత పోషకులతో ఉచితులతో ఎట్లాగో ఓలాగు ఆ కొత్త కవిత్వాన్ని సంభాషణలోకి తీసుకునివచ్చి వ్యక్తీ, కాల పరిస్థితులను బట్టి చప్పరించడమూ – తమ కావ్యాలనించో, ఇతర కావ్యాలనించో, సంగ్రహించబడిన దనడమూ – విప్లవకారణ మనడమూ – నిర్జీవ మనడమూ – కవిని గురించి చాలా righteous indignation తోనో, జాలిపడుతోనో, చాలా సానుభూతీ, దయా వున్నట్లు ప్రస్తావించడమూ వీళ్ళ టెక్నిక్.

"శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని గురించి మీ అభిప్రాయం చెప్పండి" అని కవిని అడిగారా, అతను "దానికేం చాలా బావుంటుంది. ఓ బాగా వ్రాస్తాడు. నేను అతన్ని కూడా బాగా ఎరుగుదును. నా అభిప్రాయం ఏమిటంటే – " అన్నాడా, అతను చాలా సన్నిహిత ప్రియమిత్రుడన్నమాట కవికి. చిరునవ్వుతో శ్రీశ్రీ విషయమై మీ కళ్ళలో కారం కొట్టి పోతున్నాడు. పొగడ్తలతో మీ నోట్లో విషం కక్కిపోతున్నాడు జాగ్రత్త!

శ్రీశ్రీ కవిత్వానికి Motive springs చూపుతాడు ఆ మిత్రుడు. తప్పదు.

"ఆకలిపాట.....కటిక దరిద్రుడు అతను – తిండిలేక వీధులు తిరిగాడు.....పాపం" అంటో ప్రపంచపు సరిహద్దుల్ని వూగించాలని ప్రయత్నించే అతని హృదయోద్రేకాన్ని explain చేస్తాడు.

నిజమా? నిజమైతే శ్రీశ్రీ "ఆకలేసి" నక్షత్రాలు అదరిచూసే "కేక లేశాడు."

ఈ కవికి ఆకలివేస్తే రా – గారి యింటికెళ్ళి శ్లాఘించి భత్య ఖర్చు తెచ్చుకుని, భోజనం చేసి ప్రియురాలిమీద గీతం వ్రాశాడు.

అబద్ధాలతో, స్తోత్రాలతో, వంచనలతో, అనుకూల దుష్ట ప్రచారంతో, ఆత్మశ్లాఘనలతో దేశంమీదపడి బతుకుతున్న యీ Parasite కవివరేణ్యులు శ్రీశ్రీని విమర్శించడానికి సాహసిస్తున్నారు. 'అభివృద్ధికి తగినవాడవు' అని ఆకాశమంత ఎత్తుగా వుండే అతని వీపు తట్ట చూస్తున్నారు.

ప్రపంచంలో ఈనాడు ప్రతిదేశంలోనూ నూతన యుగనిర్మాణంకోసం ధర్మయుద్ధం చేసే ధీరులు ఈనాడూ పడుతున్న ఘోరమైన అగచాట్లు చూస్తే, అనాదిగా తనకోసం ప్రయత్నించే dreamers మీద ఈలోకం వర్షిస్తున్న కర్కశత్వం, వరించి ఆవేశించిన rotten channels యీనాటి సారస్వత సభాపతులు.

తాము బతికివున్న కాలంలో పాత వాంగ్మయం మీద తిరగబడ్డ యీ బతికివున్న శవాలు, ఈనాటికీ తాము ముప్పైయేళ్ళ క్రింద చేసిన తిరుగుబాటు ఇతరుల ఖర్చుమీద కాఫీ యిడ్లీల ముందు Inspire అయి ప్రగల్భాలు పలికే యీ రసికులు, తాము తెచ్చిన సంస్కారమే యింక సారస్వతానికి శాశ్వతావధి అని నిరూపించి, ఉప్పొంగి తెలుగు ప్రపంచాన్ని పావనం చెయ్యడానికి మీదికి ఉరికే భగీరథ ప్రవాహాన్ని ఊరి రబ్బిష్ చెత్తల కట్టలతో ఆపాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు.

మద్రాసు బస్సుల గోలల మధ్య ఓసారి "శ్రీశ్రీ ఇప్పుడు వ్రాస్తున్న క్రొత్తతనాలకే ప్రజలు ఇంకా అలవాటు కాలేదే. ఇంకా యీ సర్రియలిజం తెస్తే అసలు గాభరా పడి చదవడమే మానేస్తారేమో!" అన్నాడు చెలం. man of little faith.

శ్రీశ్రీ ఏం జవాబు చెపితేనేం! మానవజాతిని ఉద్ధరించడానికి కొత్త మతాన్ని కనిపెట్టిన ప్రవక్తవలె చిరునవ్వు నవ్వాడు. తన వ్రాతలు అంగీకారాన్ని పొందేందుకు ఇరవైయేళ్ళ తర్వాత ఇంకా ఆశ వదలక కాచుకొనివున్న చెలం మానవత్వం మీద శ్రీశ్రీకి వున్న గాఢవిశ్వాసాన్ని చూసి తలవొంచాడు.

శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని analyse చేసి, ముక్కల కింద ఎత్తిచూపి, కవీ, మనిషీ, శైలీ, బాల్యం, కవిత్వం, ఛందస్సు, ఎదిరింపు, కొత్తపోకడలు, పాత Influences అంటో వాటి శ్రేష్ఠత్వాన్ని explain చెయ్యడానికి చెలానికి అధికారమూ, అర్హతలేవు. చెలానికి విమర్శే చాతనైతే, కొత్త వ్రాతల్ని పాత పత్రికల్లో చీల్చి, చెండాడి గొప్పతనం లేదని నిరూపించి, ఘనత సంపాయించి, సంవత్సరానికోసారి నిండు భోజనాలుచేసే ఒక డజన్ సారస్వత, కళా, నాటక, నృత్య, గాన, సినిమా పరిషత్తులలో సభ్యత్వం, ఏమో అదృష్టం అపూర్వంగా కలసివస్తే జాయింటు సెక్రటరీకూడా సంపాయించేవాడు కూడా!

శ్రీశ్రీ పుస్తకం కొని తీరికగా చదవండి, పద్యం పదిసార్లు చదవండి. ఏమీ అర్థం కాలేదా – ఏ యువకుడికో, భిక్షకుడికో, death-bed presentగా పంపండి. పారెయ్యకండి. అంతకన్నా దాచుకోకండి. తెలుగు కవిత్వాన్ని ఖండించి, దీవించి, ఊగించి, శాసించి, రక్షించే అపూర్వశక్తి మీ చేతులో పుస్తకం, pass it on.

పదేళ్ళు ఆగండి, ఈ లోపల ఆస్తిసంపాదించడం, పిల్లల్ని కనడం, ధరలు హెచ్చడంకాక జీవితంలో ఇంకా ఏమున్నా మిమ్మల్ని అమితంగా influence చేసినవి జరిగివుంటే మళ్ళీ కొత్తకాపీ కొని శ్రీశ్రీ పద్యాల్ని చదవండి. అప్పుడన్నా అర్థమవుతుందేమో.

స్వయంగా చదవండి. చదివిం తర్వాత శ్రీశ్రీని చూడాలనిపిస్తే స్వయంగా చూడండి. ఎవరి అభిప్రాయమూ అడగకండి. ముఖ్యంగా కవి అనేవాణ్ణి ..... చెప్పినా వినకండి.

3

కవిత్వపు కాలం అంతమయింది. నగలూ, అపురూపపు కళలూ, సూర్యకిరణాల్ని ఎరగని అందాలూ గతిస్తున్నట్టే కవిత్వమూ గతించింది. కవిత్వానికి కూడ తన ప్రయోజనం తానే చెప్పుకోవలసిన గతిపట్టింది. "ఈనాటి కవిత్వమంతా ఏమిటి? ఎందుకు వుంది? ఏం చేస్తోంది?" అని దిఖ్ఖరించి అడిగే తెలుగు ప్రజలకు శ్రీశ్రీ కవిత్వం ప్రత్యుత్తరం. కొద్ది రోజుల్లో నేడు విర్రవీగేకవులు ప్రతి ఒక్కరూ శ్రీశ్రీ నీడకింద నుంచుని తమ ఉనికిని సమర్థించుకోవలసిన గతి వొస్తుంది.

చెప్పుకో తగిన ఒక్క కవీ మన క్రిష్ణశాస్త్రి – ఉన్నత హిమాలయ శిఖరాల్లో కురిసిన కవితా వర్షం పాయలై, దేశాలవెంట ప్రవహించి చివరకు సైడు కాలువల్లో పలుకుతున్న సమయాన, తన భీషణాతపజ్వాలలతో ఆవిరి పొగలు ఆకాశమార్గాన విహరింపజేసి, రక్షించాడు శ్రీశ్రీ.

ఎవరినించి దొంగిలించామో వాళ్ళని క్షమించడం కష్టం.

క్రిష్ణశాస్త్రి పద్యాలు చదివి, అర్థం విడదీసి, "ఏది గొప్పతనం చూప"మంటే చూపలేకపోయినాను పూర్వం. శ్రీశ్రీ అగ్గిపుల్లలోనూ, కుక్కపిల్లలోనూ కవిత్వం చూపమంటే చూపలేను ఈనాడూ.

అగిపుల్లవంక – ముఖ్యం పుచ్చిన అగ్గిపుల్లవంక చాలాసేపు చూడమంటాను.

కుక్కపిల్లని – ముఖ్యం తల్లి చచ్చిన దిక్కులేని గజ్జికుక్క పిల్లని పెంచమంటాను.

మెరీనాలో గాలిలో ఊగే (రేడియోలేని రోజులవి) flower-bed పుష్పశయ్య కేసి చూస్తున్న నన్ను చూచి, "ఈ పువ్వులు పాడు పువ్వులు! ఎక్కడ చూసినా రోడ్డు పక్కన అంతా ఈ పువ్వులే" అని నన్ను నిందిస్తున్న మిత్రుడికి ఏం జవాబు చెప్పగలిగాను.

"ఏమిటి వొంతెన మీద నుంచుని చూస్తున్నావు?"

"సంధ్య కేసి."

"ఎవరు ఆమె?"

అంటే ఏం మాట్లాడగలిగాను?

పాత పదాలు, డిక్షన్, వర్ణనలు, అలంకారాలు, ఛందస్సు, ఉపమానాలు, పద్ధతులు, ఆచారాలు కవిత్వంలోవీ, జీవితంలోవీ ఇంక మళ్ళీ లేవకుండా వాటి నడ్డి విరక్కొట్టాడు శ్రీశ్రీ.

"ధ్వంసం చేసి రోడ్డు వేశాను – "

"పదండి ముందుకు పదండి తోసుకు – " అంటున్నాడు.

తాము వేటిని ఎదిరించలేక ప్రతిదినమూ లొంగిపోతున్నారో, ఆ నిరంకుశాధికారుల నెత్తిమీద నాలుగు దెబ్బలు కొట్టాడని యువకులు చెలం మీద చూపే అభిమానం చాలదు శ్రీశ్రీకి. తామూ యింకో నాలుగు దెబ్బలు కొట్టగల శక్తిని తెచ్చుకోమంటున్నాడు మనుషుల్ని.

శ్రీశ్రీ ధ్వంసం చేసిన పాత ఛందస్సుల్లోంచి పాత మూలుగులూ, serenading's మూర్ఛలూ, వేదాంతాలూ, మత్తులూ పోయి – దేశాలకి ఉత్సాహాలకి కదిలిపోయే యువక సైన్యాలకి, నూతన యుగ నిర్మాతలకి background music కింద marching band కింద, కొత్తరక్తాన్ని కదను తొక్కించే సంగీతం వినపట్టంలేదా శ్రీశ్రీ గీతాల్లో, వినపడకపోతే –

"ఎముకలు క్రుళ్ళిన, వయస్సు మళ్ళిన సోమరులారా చావండి!"

ప్రపంచం ఎట్లా పోతేనేం? మీ కెందుకులెండి.

"అదృష్టవంతులు మీరు... వడ్డించిన విస్తరి మీ జీవితం."

ప్రభుత్వాలు, న్యాయస్థానాలు, రక్షకభట వర్గాలు, చెరసాలలు, ఉరి కొయ్యలు, భావికవిత్వం ఇవన్నీ మీ ప్రియమిత్రులు. యుద్ధాలనించి, ముష్టి వాళ్ళనించి, విప్లవాలనించి, అనాథలనించి, అశాంతినించి, సత్యాన్నించి మిమ్మల్ని కాపాడతారు వీళ్ళు.

వీళ్ళందరి అధ్యక్షుడూ మీ దేవుడు. మీ డబ్బుకి దాసుడు. మీ నంగి పూజలకీ, స్వార్థ ప్రార్థనలకీ వశ్యుడు. దొంగభక్త పరాధీనుడు.

ఇన్ని బాంబులు కురుస్తున్నా, ఇన్ని మర ఫిరంగులు మోగుతోన్నా, ఇన్ని చెరసాలలు నిండుతున్నా, ఇన్ని విప్లవాలు జరుగుతున్నా ఇంకా విషాదం కాదా మీకు – పాత పద్ధతులు, విశ్వాసాలు, ధర్మాలు అన్నీ ఓ మూల నుంచి కూలిపోతున్నాయని! ఇంకా లాభం లేదనీ మీ ఆటలు యింక సాగవని!

ఈ విధ్వంసం అనంతరం నవ ప్రపంచ నిర్మాణ కర్తల ఉత్సాహంతో కంఠం కలిపి పాడుతున్నాడు శ్రీశ్రీ.

ఏ లోకంలో అన్యాయాలు, అధికారాలు, ఏడుపులు, క్షామాలు, యాచకాలు, క్షుద్ర కవిత్వాలు, శిక్షణలు, scandals లేవో ఆ లోకాన్ని dream చేస్తున్నాడు యీ కవి.

మీ ఆనందంకన్న ఇతరుల క్షోభ సంతృప్తినిచ్చే మీకు, నరకమంటే అట్లాంటి లోకం.

శ్రీశ్రీ ఎందుకు నచ్చుతాడు?

ఇంకా రాత్రి చీకట్లో, లోకం నిద్రలో భయంకర స్వప్నాలు కంటో, దీనంగా పలవరించే సమయాన ఉషోగమనాన్ని గుర్తించి స్వాగతమిచ్చే వైతాళికుడు శ్రీశ్రీ.

దేవుడు, అధికారాలు, పాతర్లు, సౌఖ్యాలు, నీతులు, స్వర్గం, మర్యాదలు మూటకట్టుకుని కులికే మీకు అర్థంకాని బాధ, మరణం, దరిద్రం, అవిశ్వాసం, అశాంతి ఇవన్నీ అర్థంకాక గట్టిగా సృష్టినే ప్రశ్నిస్తున్న యువకుల లక్షకంఠాల్ని ఏకం చేసి పలుకుతున్నాడు శ్రీశ్రీ.

మీ కెందుకు లెండి. పట్టుదిళ్ళలో తలలు దూర్చి, భాగ్యవంతుల పాలిటి ఈశ్వరుడిమీద స్తోత్రశ్లోకాలు చదువుతూ – “All is well with the world” అనుకుంటో నిద్రపొండి.

నిర్భాగ్యులం కొందరం మాకు –

“అన్నీ సమస్యలే, సందేహాలే.”

“ఏవో,

ఏవేవో, ఏవేవో, ఘోషలు వినబడుతున్నాయ్! గుండెలు విడిపోతున్నాయ్?”

మీకు కవిత్వం కావాలా?

అరుగో ఆ మూల పాతగోరీలకేసి మొహాలు తిప్పికొని నగిషీలు చెక్కుతున్నారు. పాత పదాలకీ, ఊహలకీ చిత్రికలుపట్టి – ప్రేయసి మెల్లకన్ను మీద పద్యాలు అల్లుతున్నారు – రామాయణాలూ, శర్మిష్ఠలూ, వృద్ధ మునులు వ్రాసి అర్పిస్తున్నారు. “భారతి”కి నైవేద్యంగా.

వాళ్ళలో చేరండి. వాళ్ళ ధైర్యవచనాలను విని మళ్ళీ నిద్రపొండి.

“రాబందుల రెక్కల చప్పుడు పయోధర ప్రచండ ఘోషం ఝుంఝూనిల షడ్జధ్వానం”

విని తట్టుకోగల చావ వుంటే ఈ పుస్తకం తెరవండి.

బెజవాడ,

17 – 7 – 1940. చెలం

ఇందులో...

నా మాట	3
యోగ్యతా పత్రం – చెలం	7
అంకితం (కొంపెల్ల జనార్దనరావుకోసం)	19
మహాప్రస్థానం	26
జయభేరి	31
ఒకరాత్రి	35
గంటలు	37
ఆకాశదీపం	40
ఋక్కులు	43
అవతారం	45
బాటసారి	47
ఆశాదూతలు	51
ఐ	53
శైశవ గీతి	55
అవతలి గట్టు	60
సాహసి	61
కళారవి	63

భిక్షువర్షీయసి	65
ఒక క్షణంలో	67
పరాజితులు	70
ఆః!	71
ఉన్మాది	72
స్విన్ బర్న్ కవికి	74
అద్వైతం	76
వాడు	79
అభ్యుదయం	81
వ్యత్యాసం	83
మిథ్యావాదం	87
ప్రతిజ్ఞ	90
చేదుపాట	95
కవితా! ఓ కవితా!	97
నవ కవిత	108
దేశచరిత్రలు	110
జ్వాలాతోరణం	116
మానవుడా!	119
సంధ్యాసమస్యలు	125
దేనికొరకు?	127
కేక	129

పేదలు	133
గర్జించు రష్యా!	135
నిజంగానే?	139
నీడలు	141
జగన్నాథుని రథచక్రాలు	144

అంకితం

(కొంపెల్ల జనార్దనరావుకోసం)

తలవంచుకు వెళిపోయావా, నేస్తం!

సెలవంటూ ఈ లోకాన్ని వదిలి

తలపోసిన వేపీ కొనసాగకపోగా

పరివేదన బరువు బరువు కాగా

అటు చూస్తే, ఇటుచూస్తే ఎవరూ

చిరునవ్వూ, చేయూతా ఇవ్వక –

మురికితనం కరుకుతనం నీ

సుకుమారపు హృదయానకు గాయం చేస్తే,

అటుపోతే, ఇటుపోతే అంతా

అనాదరణతో, అలక్ష్యంతో చూసి,

ఒక్కణ్ణీచేసి వేధించారని, బాధించారని

వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ వెళిపోయావా, నేస్తం!

తలవంచుకు వెళిపోయావా, నేస్తం!

దొంగలంజకొడుకులసలే మెసలే ఈ

ధూర్తలోకంలో నిలబడజాలక

తలవంచుకునే వెళిపోయావా, నేస్తం!

చిరునవ్వులనే పరిషేచన చేస్తూ...

అడుగడుగునా పొడచూపే

అనేకానేక శత్రువులతో,

పొంచి చీకట్లో కరవజూసే

వంచకాల ఈ లోకంతో పొసగక

అంచితానంత శాంత సామ్రాజ్యం

దేన్ని వెతుక్కుంటూ వెళ్ళావోయ్, నేస్తం!

ఎంత అన్యాయం చేశావోయ్, నేస్తం!

ఎన్ని ఆశలు నీమీద పెట్టుకుని,

ఎన్ని కలలు నీ చుట్టూ పోగుచేసుకుని

అన్నీ తన్నివేశావా, నేస్తం!

ఎంత దారుణం చేశావయ్యా, నేస్తం!

బరంపురంలో మనం ఇంకా

నిన్నగాక మొన్న మాట్లాడుతున్నట్టే ఉంది!

కాకినాడ నవ్యసాహిత్య పరిషత్తును

కలకలలాడించిన నీ నవ్వు

కనబడకుండా కరిగిపోయిందా ఇంతట్లోనే!

విశాఖపట్టణం వీథుల్లో మనం

"ఉదయిని" సంచికలు పట్టుకు తిరగడం

జ్ఞాపకం ఉందా?

చెన్నపట్టణపు సముద్రతీరంలో మనం

అన్నీ పిచికగూళ్ళేనా కట్టింది?

సాహిత్యమే సమస్తమూ అనుకుని,

ఆకలీ, నిద్రా లేక,

ఎక్కడ ఉన్నామో, ఎక్కడకు పోతామో తెలియని

ఆవేశంతో,

చుక్కలలో ఆదర్శాలను లెక్కిస్తూ

ఎక్కడకో పోతూన్న మనల్ని

రెక్కపట్టి నిలబెట్టి లోకం

ఎన్నెన్ని దుస్సహ దృశ్యాలు చూపించి,

ఎన్నెన్ని దుస్తర విఘ్నాల కల్పించి,

కలలకు పొగలనూ, కాటుకలనూ కప్పి,

శపించిందో, శరించిందో మనల్ని!

తుదకు నిన్ను విషవాగురలలోనికి లాగి,

ఊపిరితిత్తులను కొలిమితిత్తులుగా చేసి,

మా కళ్ళల్లో గంధక జ్వాలలు,

గుండెలలో గుగ్గిలపు ధూమం వేసి,

మా దారిలో ప్రశ్నార్థ చిహ్నాల

బ్రహ్మ చెముడు డొంకలు కప్పి,

తలచుకున్నప్పుడల్లా

తనువులో, అణువణువులో

సంవర్త భయంకర

ఝంఝాపవనం రేగిస్తూ

ఎక్కడకు విసిరిందయ్యా నిన్ను!

ఎంత మోసగించిందయ్యా మమ్ము!

ఎవరు దుఃఖించారులే, నేస్తం! నువ్వు చనిపోతే,

ఎదో నేనూ, ఆరుగురు స్నేహితులూ తప్ప!

ఆకాశం పడిపోకుండానే ఉంది!

ఆఫీసులకు సెలవు లేదు!

సారాదుకాణాల వ్యవహారం

సజావుగానే సాగింది!

సానుభూతి సభలలో ఎవరూ

సాశ్రునేత్రాలు ప్రదర్శించలేదులే నీకోసం!

ఎవరి పనులలో వాళ్ళు!

ఎవరి తొందరలో వాళ్ళు!

ఎవరికి కావాలి, నేస్తం!

ఏమయిపోతేనేం నువ్వు?

ఎవ్వరూ నిన్ను స్మరించడం లేదులే!

ఎవరికి కావాలి, నేస్తం! నువ్వు

కాగితంమీద ఒక మాటకు బాలి అయితే,

కనబడని ఊహ నిన్ను కబళిస్తే!

అందని రెక్క నిన్ను మంత్రిస్తే! నిమంత్రిస్తే!

ఎవరికి కావాలి నీ నేస్తం?

ఏమయిపోతేనేం నువ్వు?

మా బురద రోజూ హాజరు!

మా బురఖా మేము తగిలించుకున్నాం!

మా కాళ్ళకు డెక్కలు మొలిచాయి,

మా నెత్తికి కొమ్ముల లాగే!

మమ్మల్ని నువ్వు పోల్చుకోలేవు!

లేదు, నేస్తం! లేదు...

నీ ప్రాభవం మమ్మల్ని వదలలేదు!

నిరుత్సాహాన్ని జయించడం

నీ వల్లనే నేర్చుకుంటున్నాము!

ప్రతికూల శక్తుల బలం మాకు తెలుసు!

భయం లేదులే అయినప్పటికీ!

నీ సాహసం ఒక ఉదాహరణ!

నీ జీవితమే ఒరవడి!

నిన్న వదలిన పోరాటం

నేడు అందుకొనక తప్పదు!

కావున ఈ నిరాశామయలోకంలో

కదనశంఖం పూరిస్తున్నాను!

ఇక్కడ నిలబడి నిన్ను

ఇవాళ ఆవాహనం చేస్తున్నాను!

అందుకో ఈ చాచిన హస్తం!

ఆవేశించు నాలో!

ఇలా చూడు నీ కోసం

ఇదే నా మహాప్రస్థానం! – 1938

అర్థాలు :

పరివేదన = బాధ

అంచితము = పూజింపబడు, సుందరము, వంకర

దుస్సహ = సహింపరాని

దుస్తర = కష్టమైన

శరించు = దూషించు

వాగురలు = వలలు

నిమంత్రించు = పిలుచు

★★★

మహాప్రస్థానం

మరో ప్రపంచం,

మరో ప్రపంచం,

మరో ప్రపంచం పిలిచింది!

పదండి ముందుకు,

పదండి త్రోసుకు!

పోదాం, పోదాం పైపైకి!

కదం త్రొక్కుతూ,

పదం పాడుతూ,

హృదంతరాళం గర్జిస్తూ–

పదండి పోదాం,

వినబడలేదా

మరో ప్రపంచపు జలపాతం?

దారిపొడుగునా గుండె నెత్తురులు

తర్పణచేస్తూ పదండి ముందుకు!

బాటలు నడచీ,

పేటలు కడచీ,

కోటలన్నిటిని దాటండి!

నదీ నదాలూ,

అడవులు, కొండలు,

ఎడారులా మన కడ్డంకి?

పదండి ముందుకు!

పదండి త్రోసుకు!

పోదాం, పోదాం, పైపైకి!

ఎముకలు క్రుళ్ళిన,

వయస్సు మళ్ళిన

సోమరులారా! చావండి!

నెత్తురు మండే,

శక్తులు నిండే,

సైనికులారా! రారండి!

"హరోం! హరోం హర!

హర! హర! హర! హర!

హరోం హరా!" అని కదలండి!

మరో ప్రపంచం,

మహా ప్రపంచం

ధరిత్రినిండా నిండింది!

పదండి ముందుకు!

పదండి త్రోసుకు!

ప్రభంజనంవలె హోరెత్తండీ!

భావ వేగమున ప్రసరించండీ!

వర్షుకాభ్రముల ప్రళయఘోషవలె

పెళ పెళ పెళ పెళ విరుచుకు పదండి!

పదండి,

పదండి,

పదండి ముందుకు!

కనబడలేదా మరో ప్రపంచపు

కణకణమండే త్రేతాగ్ని?

ఎగిరి, ఎగిరి, ఎగిరి పడుతున్నవి

ఎనభై లక్షల మేరువులు!

తిరిగి, తిరిగి, తిరిగి సముద్రాల్

జలప్రళయ నాట్యం చేస్తున్నవి!

సలసలక్రాగే చమురా? కాదిది

ఉష్ణరక్త కాసారం!

శివసముద్రమూ,

నయాగరావలె

ఉరకండీ! ఉరకండీ ముందుకు!

పదండి ముందుకు!

పదండి త్రోసుకు!

మరో ప్రపంచపు కంచు నగారా

విరామ మెరుగక మ్రోగింది!

త్రాచులవలెనూ,

రేచులవలెనూ,

ధనంజయునిలా సాగండి!

కనబడలేదా మరో ప్రపంచపు

అగ్నికిరీటపు ధగధగలు,

ఎర్రబావుటా నిగనిగలు,

హోమజ్వాలల భుగభుగలు? – 12/04/1934

అర్థాలు :

వర్షుకాభ్రములు = వర్షించే మేఘాలు

త్రేతాగ్ని = మూడు రకాల అగ్నులు – గార్హపత్యం, దక్షిణాగ్ని, ఆవాహనీయం

కాసారం = సరస్సు

శివసముద్రం = కర్నాటకలోని కావేరినది జలపాతం

రేచులు = రేచుకుక్కలు

★★★

జయభేరి

నేను సైతం

ప్రపంచాగ్నికి

సమిధ నొక్కటి ఆహుతిచ్చాను!

నేను సైతం

విశ్వవృష్టికి

అశ్రువొక్కటి ధారపోశాను!

నేను సైతం

భువన ఘోషకు

వెర్రిగొంతుక విచ్చి మ్రోశాను!

ఎండకాలం మండినప్పుడు

గబ్బిలంవలె

క్రాగిపోలేదా!

వానకాలం ముసిరిరాగా

నిలువు నిలువున

నీరు కాలేదా?

శీతకాలం కోతపెట్టగ

కొరడు కట్టీ,

ఆకలేసీ కేకలేశానే!

నే నొక్కణ్ణీ

నిల్చిపోతే-

చంద్ర గాడ్పులు, వానమబ్బులు, మంచుసోనలు

భూమి మీదా

భుగ్నమౌతాయి!

నింగినుండీ తొంగిచూసే

రంగు రంగుల చుక్కలన్నీ

రాలి, నెత్తురు క్రక్కుకుంటూ

పేలిపోతాయి!

పగళ్ళన్నీ పగిలిపోయీ,

నిశీథాలూ విశీర్ణిల్లీ,

మహా ప్రళయం జగం నిండా

ప్రగల్భిస్తుంది!

నే నొక్కణ్ణే ధాత్రినిండా

నిండిపోయీ–

నా కుహూరుత శీకరాలే

లోకమంతా జల్లులాడే

ఆ ముహూర్తా లాగమిస్తాయి!

నేను సైతం

ప్రపంచాబ్జపు

తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను!

నేను సైతం

విశ్వవీణకు

తంత్రినై మూర్ఛనలు పోతాను!

నేను సైతం

భువన భవనపు

బావుటానై పైకి లేస్తాను! – 02/06/1933

అర్థాలు:

కొరడు కట్టు = గడ్డ కట్టు

సోనలు = వర్షాలు

విశీర్ణిల్లు = శుష్కించు

శీకరాలు = తుంపరలు

మూర్ఛనలు = సప్తస్వరముల ఆరోహణావరోహణలు

★★★

ఒక రాత్రి

గగనమంతా నిండి, పొగలాగు క్రమ్మి–

బహుళ పంచమి జ్యోత్స్న భయపెట్టు నన్ను!

ఆకాశపు టెడారి నంతటా, అకట!

ఈ రేయి రేగింది ఇసుక తుపాను!

గాలిలో కానరాని గడుసు దయ్యాలు

భూ దివమ్ములమధ్య ఈదుతున్నాయి!

నోరెత్తి, హోరెత్తి నాగులు సాగరము!

కరి కళేబరములా కదలదు కొండ!

ఆకాశపు టెడారిలో కాళ్ళు తెగిన

ఒంటరి ఒంటెలాగుంది జాబిల్లి!

విశ్వమంతా నిండి, వెలిబూదివోలె–

బహుళ పంచమి జ్యోత్స్న భయపెట్టు నన్ను!

–12/08/1933

అర్థాలు :

నొగులు = బాధపడు

వెలిబూది = విభూతి

★★★

గంటలు

పట్టణాలలో, పల్లెటూళ్ళలో

బట్టబయలునా, పర్వతగుహలా,

ఎడారులందూ, సముద్రమందూ,

అడవుల వెంటా, అగడ్తలంటా

ప్రపంచమంతా ప్రతిధ్వనిస్తూ

గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!

గంటలు! గంటలు!

గణగణ గణగణ గణగణ గంటలు!

గణగణ గణగణ

గంటలు! గంటలు!

భయంకరముగా, పరిహాసముగా,

ఉద్రేకముతో, ఉల్లాసముతో,

సక్రోధముగా, జాలిజాలిగా,

అనురాగముతో, ఆర్భాటముతో,

ఒక మారిచటా, ఒక మారచటా

గంటలు! గంటలు!

గంటలు! గంటలు!

సింహములాగూ, సివంగిలాగూ,

ఫిరంగిలాగూ, కురంగిలాగూ,

శంఖములాగూ, సర్పములాగూ,

సృగాలమట్లూ, బిడాలమట్లూ,

పండితులట్లూ, బాలకులట్లూ,

గౌణగౌణ గణగణ

గణగణ గౌణగౌణ

గంటలు! గంటలు!

గంటలు! గంటలు!

కర్మాగారము, కళాయతనమూ,

కార్యాలయమూ, కారాగృహముల,

దేవునిగుడిలో, బడిలో, మడిలో

ప్రాణము మ్రోగే ప్రతిస్థలములో,

నీ హృదయములో, నా హృదయములో

గంటలు! గంటలు!

గంటలు! గంటలు!

ఉత్తరమందూ, దక్షిణమందూ,

ఉదయమునందూ, ప్రదోషమందూ,

వెన్నెలలోనూ, చీకటిలోనూ,

మండు టెండలో, జడిలో, చలిలో,

ఇపుడూ, అపుడూ, ఎపుడూ మ్రోగెడు

గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!

గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!

గణగణ గణగణ గంటలు! గంటలు!

గణగణ గంటలు!

గంటలు! గంటలు! – 18/02/1934

(E.A Poe వ్రాసిన The Bell కి అనువాదం కాదు)

అర్థాలు :

అగడ్త = కందకం

కురంగి = లేడి

సృగాలము = నక్క

ప్రదోషము = సాయంత్రం

★★★

ఆకాశదీపం

గదిలో ఎవరూ లేరు,

గదినిండా నిశ్శబ్దం.

సాయంత్రం ఆరున్నర,

గదిలోపల చినుకులవలె చీకట్లు.

ఖండపరశుగళ కపాలగణముల

కనుకొలకులలో ఒకటివలె

చూపులేని చూపులతో తేరి

చూస్తున్నది గది.

గదిలోపల ఏవేవో ఆవిరులు.

దూరాన నింగిమీద

తోచిన ఒక చుక్క

మిణుకు చూపులు మెలమెల్లగా విసిరి

గదిని తలపోతతో కౌగిలించుకొంటున్నది.

ఒక దురదృష్టజీవి

ఉదయం ఆరున్నరకు

ఆ గదిలోనే ఆరిపోయాడు.

అతని దీపం ఆ గదిలో

మూలనక్కి మూలుగుతున్నది.

ప్రమిదలో చమురు త్రాగుతూ

పలు దిక్కులు చూస్తున్నది.

చీకటి బోనులో

సింహములా నిలుచున్నది.

కత్తిగంటు మీద

నెత్తుటి బొట్టులాగున్నది.

ప్రమిదలో నిలిచి

పలుదిక్కులు చూస్తున్నది దీపం.

అకస్మాత్తుగా ఆ దీపం

ఆకాశతారను చూసింది.

రాకాసి కేకలు వేసింది.

(నీకూ నాకూ చెవుల సోకని కేకలు.)

ఆకాశతార ఆదరపుచూపులు చాపింది.

అలసిపోయింది పాపం, దీపం.

ఆకాశతార ఆహ్వాన గానం చేసింది.

దీపం ఆరిపోయింది.

తారగా మారిపోయింది. – 07/03/1934

అర్థాలు :

ఖండపరశుగళ కపాలగణములు = శివుడి మెడలో కపాలాల సమూహాలు

కొలకు = చెరువు

★★★

ఋక్కులు

కుక్కపిల్లా, అగ్గిపుల్లా, సబ్బుబిళ్ళా–

హీనంగా చూడకు దేన్నీ!

కవితామయమేనోయ్ అన్నీ!

రొట్టెముక్కా, అరటితొక్కా, బల్లచెక్కా–

నీ వేపే చూస్తూ ఉంటాయ్!

తమ లోతు కనుక్కోమంటాయ్!

తలుపుగొళ్ళెం, హారతిపళ్ళెం, గుర్రపుకళ్ళెం–

కాదేదీ కవిత కనర్హం!

ఔనౌను శిల్ప మనర్ఘం!

ఉండాలోయ్ కవితావేశం!

కానీవోయ్ రస నిర్దేశం!

దొరకదటోయ్ శోభాలేశం!

కళ్ళంటూ ఉంటేచూసి,

వాక్కుంటే వ్రాసీ!

ప్రపంచమొక పద్మవ్యూహం!

కవిత్వమొక తీరని దాహం! – 14/04/1934

అర్థాలు :

అనర్ఘము = వెల కట్టలేనిది

★★★

అవతారం

యముని మహిషపు లోహ ఘంటలు

మబ్బు చాటున

ఖణేల్మన్నాయి!

నరకలోకపు జాగిలమ్ములు

గొలుసు త్రెంచుకు

ఉరికిపడ్డాయి!

ఉదయ సూర్యుని సప్తహయములు

నురుగులెత్తే

పరుగు పెట్టేయి!

కనకదుర్గా చండ సింహం

జూలు దులిపీ,

ఆవులించింది!

ఇంద్రదేవుని మదపు టేనుగు

ఘీంకరిస్తూ,

సవాల్ చేసింది!

నంది కేశుడు రంకె వేస్తూ,

గంగడోలును

కదిపి గెంతేడు!

ఆదిసూకర వేద వేద్యుడు

ఘుర్ఘురిస్తూ,

కోర సాచాడు!

పుడమి తల్లికి

పురుటి నొప్పులు

కొత్త సృష్టిని స్ఫురింపించాయి! – 14/04/1934

అర్థాలు :

గంగడోలు = ఆవులకూ, ఎద్దులకూ మెడ కింద వేలాడే తోలు

★★★

బాటసారి

కూటికోసం, కూలికోసం

పట్టణంలో బ్రతుకుదామని–

తల్లిమాటలు చెవిని పెట్టక

బయలుదేరిన బాటసారికి,

మూడురోజులు ఒక్కతీరుగ

నడుస్తున్నా దిక్కు తెలియక–

నడి సముద్రపు నావ రీతిగ

సంచరిస్తూ, సంచలిస్తూ,

దిగులు పడుతూ, దీనుడౌతూ

తిరుగుతుంటే–

చండ చండం, తీవ్ర తీవ్రం

జ్వరం కాస్తే,

భయం వేస్తే,

ప్రలాపిస్తే–

మబ్బుపట్టీ, గాలికొట్టీ,

వానవస్తే, వరదవస్తే,

చిమ్మచీకటి క్రమ్ముకొస్తే

దారితప్పిన బాటసారికి

ఎంత కష్టం!

కళ్ళు వాకిట నిలిపిచూచే

పల్లెటూళ్ళో తల్లి ఏమని

పలవరిస్తోందో....?

చింతనిప్పులలాగు కన్నుల

చెరిగిపోసే మంటలెత్తగ,

గుండుసూదులు గ్రుచ్చినట్లే,

శిరోవేదన అతిశయించగ,

రాత్రి, నల్లని రాతి పోలిక

గుండె మీదనె కూరుచుండగ,

తల్లిపిల్చే కల్ల దృశ్యం

కళ్ళ ముందట గంతులేయగ

చెవులుసోకని పిలుపులేవో

తలుచుకుంటూ, కలతకంటూ–

తల్లడిల్లే,

కెళ్ళగిల్లే

పల్లటిల్లే బాటసారికి

ఎంత కష్టం!

అతని బ్రతుకున కదే ఆఖరు!

గ్రుడ్డి చీకటిలోన గూబలు

ఘూంకరించాయి;

వానవెలిసీ మబ్బులో ఒక

మెరుపు మెరిసింది;

వేగు జామును తెలియజేస్తూ

కోడి కూసింది;

విడిన మబ్బుల నడుమనుండీ

వేగుచుక్కా వెక్కిరించింది;

బాటసారి కళేబరంతో

శీతవాయువు ఆడుకుంటోంది!

పల్లెటూళ్ళో తల్లికేదో

పాడుకలలో పేగు కదిలింది! – 18/05/1934

అర్థాలు :

ప్రలాపించు = విలపించు, పలవరించు

పల్లటిల్లు = చలించు/తెల్లబోవు

★★★

ఆశాదూతలు

స్వర్గాలు కరిగించి, స్వప్నాలు పగిలించి,

రగిలించి రక్తాలు, రాజ్యాలు కదిపి–

ఒకడు తూరుపు దిక్కునకు!

పాపాలు పండించి, భావాలు మండించి,

కొలిమి నిప్పులు రువ్వి, విలయలయ నవ్వి–

ఒకడు దక్షిణ దిక్కు!

ప్రాకారములు దాటి, ఆకాశములు తాకి,

లోకాలు ఘూకాల బాకాలతో నించి,

ఒక డుదీచికి!

సిందూర భస్మాలు, మందార హారాలు,

సాంద్రచందనచర్చ సవరించి

ఒకడు పడమటికి!

మానవకోటి సామ్రాజ్యదూతలు, కళా

యజ్ఞాశ్వముల్ గాలులై, తరగలై, తావులై,

పుష్పాళ్ళు, కుంకుమల్, పొగలై సాగిరి! – 01/06/1934

అర్థాలు :

ఘూకాలు = గుడ్లగూబలు

నించు = నింపు

తరగలు = అలలు

★★★

ఐ

భూతాన్ని, యజ్ఞోపవీతాన్ని,

వైప్లవ్యగీతాన్ని నేను!

స్మరిస్తే పద్యం,

అరిస్తే వాద్యం,

అనల వేదికముందు అస్రనైవేద్యం!

లోకాలు, భవభూతి శ్లోకాలు,

పరమేష్ఠి జూకాలు నా మహోద్రేకాలు!

నా ఊహ చాంపేయమాల!

రస రాజ్యడోల!

నా ఊళ కేదారగౌళ!

గిరులు, సాగరులు, కంకేళికా మంజరులు,

ఝరులు నా సోదరులు!

నే నొక దుర్గం!

నాదొక స్వర్గం!

అనర్గళం, అనితరసాధ్యం, నా మార్గం; – 01/06/1934

అర్థాలు :

అస్ర = కన్నీళ్లు

చాంపేయమాల = సంపెంగ మాల

డోల = ఊయల

కేదార గౌళ = ఒకానొక రాగం

కంకేళికా మంజరులు = అశోక వృక్షము లేత చిగురించిన కొమ్మలు

★★★

శైశవ గీతి

పాపం, పుణ్యం, ప్రపంచమార్గం--

కష్టం, సౌఖ్యం, శ్లేషార్థాలూ

ఏమీ ఎరుగని పూవుల్లారా,

అయిదారేడుల పాపల్లారా!

మెరుపు మెరిస్తే,

వాన కురిస్తే,

ఆకసమున హరివిల్లు విరిస్తే

అవి మీకే అని ఆనందించే

కూనల్లారా!

అచ్చటి కిచ్చటి కనుకోకుండా

ఎచ్చ టెచటికో ఎగురుతుపోయే,

ఈలలు వేస్తూ ఎగురుతుపోయే

పిట్టల్లారా!

పిల్లల్లారా!

గరికపచ్చ మైదానాల్లోనూ,

తామరపూవుల కోనేరులలో,
పంటచేలలో, బొమ్మరిళ్లలో,
తండ్రి సందిటా, తల్లి కౌగిటా,
దేహధూళితో, కచభారంతో,
నోళుల వ్రేళులు, పాలబుగ్గలూ,
ఎక్కడ చూస్తే అక్కడ మీరై
విశ్వరూపమున విహరిస్తుండే
పరమాత్మలుఓ చిరుతల్లారా!
మీదే, మీదే సమస్త విశ్వం!
మీరే లోకపు భాగ్యవిధాతలు!
మీ హాసంలో మెరుగులు తీరును
వచ్చేనాళ్ళ విభాప్రభాతములు!
ఋతువుల రాణీ వసంతకాలం
మంత్రకవాటం తెరుచుకునీ,
కంచు వృషభముల అగ్నిశ్వాసం
క్రక్కే గ్రీష్మం కదలాడీ,
ఏళ్ళు, బయళ్ళూ, ఊళ్ళూ, బీళ్ళూ
ఏకంచేసే వర్షాకాలం,

స్వచ్ఛ కౌముదుల శరన్నిశీథినులు,

హిమానీ నిబిడ హేమంతములు,

చలివడకించే శైశిరకాలం

వస్తూ పోతూ దాగుడు మూతల

క్రీడలాడుతవి మీ నిమిత్తమే!

ఇవాళలాగే ఎప్పుడు కూడా

ఇనబింబం పయనించు నింగిపై!

ఎప్పుడు కూడా ఇవాళలాగే

గాలులు వీచును, పూవులు పూచును!

నాకు కనంబడు నానాతారక

లనేక వర్ణా లనంత రోచులు

దిక్కుదిక్కులా దివ్యగీతములు

మీరూ వీటికి వారసులే! ఇవి

మీలో కూడా మిలమిలలాడును!

నా గత శైశవ రాగమాలికల

ప్రతిధ్వనులకై,

పోయిన బాల్యపు చెరిగిన పదముల

చిహ్నాల కోసం,

ఒంటరిగా కూర్చుండి ఊరుపులు

కదిలే గాలికి కబళము నిస్తూ,

ప్రమాద వీణలు కమాచి పాడగ

సెలయేళ్ళను, లేళ్ళను లాలిస్తూ,

పాతాళానికి పల్టీకొట్టీ

వైతరణీనది లోతులు చూస్తూ,

శాంతములే, కేకాంతముగా, ది

గ్భ్రాంతిలో మునిగి గుటకలు వేస్తూ,

మెటిక విరుస్తూ ఇట కూర్చుండిన

నను చూస్తుంటే నవ్వొస్తోందా?

ఉడుతల్లారా!

బుడతల్లారా!

ఇది నా గీతం, వింటారా? – 09/06/1934

అర్థాలు :

విభా = కాంతి

కౌముది = వెన్నెల

నిబిడ = దట్టము

రోచులు = వెలుగులు

ఊరుపు = శ్వాస

కబళం = ముద్ద/భోజనం

కమాచి = ఒక మేళ వాద్యము

★★★

అవతలి గట్టు

–ఇవేమిటీ వింత భయాలు?

–ఇంట్లో చీకటి!

–ఇవేమిటీ అపస్వరాలు?

–తెగింది తీగ!

–అవేమిటా రంగుల నీడలు?

–చావూ, బ్రదుకూ!

–ఎచటికి పోతా వీ రాత్రి?

–అవతలి గట్టుకు!

– 16/06/1934

★★★

సాహసి

ఎగిరించకు లోహవిహంగాలను!

కదిలించకు సుప్త భుజంగాలను!

ఉండనీ,

మస్తిష్కకులాయంలో!

మనోవల్మీకంలో!

అంతరాళ భయంకర

ప్రాంతరాలనా నీ విహారం?

ముళ్ళదారినా నీ సంచారం?

పలికించకు మౌనమృదంగాలను!

కెరలించకు శాంత తరంగాలను!

హృదయంలో దీపంపెట్టకు!

మంత్రనగరి సరిహద్దులు ముట్టకు! – 09/07/1934

అర్థాలు :

కులాయం = గూడు

సుప్త = నిద్రిస్తున్న

వల్మీకం = పుట్ట

★★★

కళారవి

పోనీ, పోనీ,

పోతే పోనీ!

సతుల్, సుతుల్, హితుల్ పోనీ!

పోతే పోనీ!

రానీ, రానీ,

వస్తే రానీ!

కష్టాల్, నష్టాల్,

కోపాల్, తాపాల్, శాపాల్ రానీ!

వస్తే రానీ!

తిట్లూ, రాట్లూ, పాట్లూ, రానీ!

రానీ, రానీ!

కానీ, కానీ!

గానం, ధ్యానం!

హాసం, లాసం!

కానీ, కానీ!

కళారవీ! పవీ! కవీ! – 11/07/1934

అర్థాలు :

రాట్లు = గుంజలు

పవి = వజ్రాయుధము, పిడుగు, గాలి

★★★

భిక్షువర్షీయసి

దారిపక్క, చెట్టు క్రింద,

ఆరిన కుంపటి విధాన

కూర్చున్నది ముసల్దొకతె

మూలుగుతూ, ముసురుతున్న

ఈగలతో వేగలేక.

ముగ్గుబుట్టవంటి తలా,

ముడుతలు తేరిన దేహం,

కాంతిలేని గాజుకళ్ళు,

తనకన్నా శవం నయం.

పడిపోయెను జబ్బుచేసి;

అడుక్కునే శక్తిలేదు;

రానున్నది చలికాలం;

దిక్కులేని దీనురాలు.

ఏళ్ళు ముదిరి, కీళ్ళు కదలి,

బతుకంటే కోర్కె సడలి——

పక్కనున్న బండరాతి

పగిదిగనే పడి ఉన్నది.

"ఆ అవ్వే మరణిస్తే

ఆ పాపం ఎవ్వరి"దని

వెర్రిగాలి ప్రశ్నిస్తూ

వెళ్ళిపోయింది!

ఎముక ముక్క కొరుక్కుంటు

ఏమీ అనలేదు కుక్క!

ఒక ఈగను పడవేసుకు

తొందరగా తొలగె తొండ!

క్రమ్మె చిమ్మచీకట్లూ,

దుమ్మురేగె నంతలోన.

"ఇది నా పాపం కా"దనె

ఎగిరి వచ్చి ఎంగిలాకు! – 13/08/1934

అర్థాలు :

పగిదిగ = విధముగా

★★★

ఒక క్షణంలో

ఒక క్షణంలో

మనస్సులో ఏదో స్మృతి

తటిన్మణి

మణిఘ్రుణి

ఏదో మతి వికాసించి,

క్షణంలో

అదే పరుగు

మరేదకో…

ఆకులలో చీకటిలో

ఇరుల ఇరుకులలో

చినుకులలో

ఏడనో మరపులలో

మరపుల మడతలలో

కనబడక!

ఒక క్షణంలో

పూర్వపు సఖుని ముఖం
నవ్వులతో
రంగుల పువ్వులతో
కలకలమని కళలు కురిసి
హర్షంతో
ఆశావర్షంతో
కనులవెనుక తెరముందర
కనిపించి,
మరుక్షణం
విడివడి మరేడకో –
వడివడి మరేడకో!

ఒక క్షణంలో
సకల జగం!
సరభస గమనంతో...
పిమ్మట నిశ్శబ్దం.

ఆ క్షణమందే
గుండెల కొండలలో
మ్రోగును మార్మ్రోగును

హుటాహుటి పరుగెత్తే

యుగాల రథనాదం. – 30/10/1934

అర్థాలు :

తటిత్ = మెరుపు

సరభస = వేగంగా

★★★

పరాజితులు

అలసిన కన్నులు కాంచేదేమిటి?

తొణకిన స్వప్నం,

తొలగిన స్వర్గం!

చెదిరిన గుండెల నదిమే దేమిటి?

అవతల, ఇవతల

అరులై ఇరులే!

విసిగిన ప్రాణుల పిలిచే దెవ్వరు?

దుర్హతి, దుర్గతి,

దుర్మతి, దుర్కృతి! – 27/01/1935

అర్థాలు :

అరులు = ప్రేమ, వాత్సల్యం

★★★

ఆః!

నిప్పులు చిమ్ముకుంటూ
నింగికి నే నెగిరిపోతే,
నిబిడాశ్చర్యంతో వీరు–

నెత్తురు క్రక్కుకుంటూ
నేలకు నే రాలిపోతే,
నిర్దాక్షిణ్యంగా వీరె... – 02/02/1935

★★★

ఉన్మాది

అలకలన్నీ అట్టకట్టిన,

బొమికలన్నీ ప్రోవుపట్టిన,

కాగితంవలె పలచబారిన

వెర్రివాడా! కుర్రవాడా!

వీథికంతా వెక్కిరింతగ,

ఊరికంతా దిష్టిబొమ్మగ,

తూముప్రక్కన ధూళిలోనే

తూలుతున్నావా!

నీవు చూసే వెకిలిచూపూ,

నీవు తీసే కూనిరాగం,

మాకు తెలియని నీ ప్రపంచపు

మహారణ్యపు చిక్కుదారులు!

వెర్రివాడా! కుర్రవాడా!

నిన్ను చూసీ చూడనట్లె

తెలివిమీరిన పెద్దమనుషులు

తొలగిపోతారు!

వెర్రివాడా! కుర్రవాడా!

క్షమిస్తావా? సహిస్తావా?

బుద్ధిమంతులు నీకు చేసిన

దురన్యాయాన్ని!

అట్లు చూడకు, అట్లు పాడకు,

మమ్ము వేళాకోళ మాడకు!

వెర్రివాడా! కుర్రవాడా!

వేడుకుంటాము. – 1935

★★★

స్విన్ బర్న్ కవికి

విషంక్రక్కే భుజంగాలో,

కదంత్రొక్కే తురంగాలో,

మదంపట్టిన మాతంగాలో కవీ, నీ పాటల్!

వలయ విచల ద్విహంగాలో,

విలయ సాగర తరంగాలో,

యుద్ధగుంజన్మృదంగాలో కవీ, నీ పాటల్!

షెల్లీకవనపు హల్లీసకమూ,

ఫ్రెంచిగీతుల మంచిరీతులు,

మోహినీ గంధర్వగానం కవీ, నీ పాటల్!

ఎర్రకాంతుల ఇనోదయమూ,

రెక్కవిప్పిన రివల్యూషన్,

కడలి వలపూ, వలపు కడలీ కవీ, నీ పాటల్!

కవీ! నీ గళ గళన్మంగళ

కళాకాహళ హేళాహళిలో

కలిసిపోతిని! కరగిపోతిని!

కానరాకే కదలిపోతిని! – 1936

అర్థాలు :

భుజంగం = పాము

తురంగం = గుర్రం

మాతంగం = ఏనుగు

విచల = కదలు

గుంజనము = శబ్దం

హల్లీసకము = స్త్రీలు గుంపుగా చేరి వలయాకారంగా చేసే నృత్యం

కాహళ = ఒక వాద్య విశేషం

హాళాహళి = కలకల ధ్వని

★★★

అద్వైతం

ఆనందం అర్ణవమైతే,

అనురాగం అంబరమైతే

అనురాగపు టంచులు చూస్తాం,

ఆనందపు లోతులు తీస్తాం.

నీ కంకణ నిక్వాణంలో,

నా జీవన నిర్వాణంలో–

నీ మదిలో డోలలు తూగీ,

నా హృదిలో జ్వాలలు రేగీ–

నీ తలపున రేకులు పూస్తే,

నా వలపున బాకులు దూస్తే–

మరణానికి ప్రాణం పోస్తాం,

స్వర్గానికి నిచ్చెన వేస్తాం.

హసనానికి రాణివి నీవై,

వ్యసనానికి బానిస నేనై–

విషమించిన మదీయ ఖేదం,

కుసుమించిన త్వదీయ మోదం–

విషవాయువులై ప్రసరిస్తే,

విరితేనియలై ప్రవహిస్తే–

ప్రపంచమును పరిహాసిస్తాం,

భవిష్యమును పరిపాలిస్తాం.

వాసంత సమీరం నీవై,

హేమంత తుషారం నేనై–

నీ ఎగిరిన జీవవిహంగం

నా పగిలిన మరణమృదంగం–

చిగురించిన తోటలలోనో,

చితులుంచిన చోటులలోనో–

వలయములై చలించినపుడే,

విలయములై జ్వలించినపుడే–

కాలానికి కళ్ళెం వేస్తాం,

ప్రేమానికి గొళ్ళెం తీస్తాం.

నీ మోవికి కావిని నేనై,

నా భావికి దేవివి నీవై–

నీ కంకణ నిక్వాణంలో,

నా జీవన నిర్వాణంలో–

ఆనందం అర్ణవమైతే,

అనురాగం అంబరమైతే–

ప్రపంచమును పరిహాసిస్తాం,

భవిష్యమును పరిపాలిస్తాం. – 1936

(A.C. Swinburne తన రచనలలో, ముఖ్యంగా A Match అనే గీతంలో చూపిన మార్గానికి కృతజ్ఞతలతో)

అర్థాలు :

అర్ణవం = సముద్రం

మదీయ = నా

త్వదీయ = నీ

మోవి = పెదవి

కావి = ఎరుపు

★★★

వాడు

అందరం కలిసి చేసిన ఈ

అందమైన వస్తుసముదాయం అంతా

ఎక్కడో ఒక్కడే వచ్చి

ఎత్తుకు పోతూ ఉంటే చూచి,

"అన్యాయం, అన్యాయం?" అని మేమంటే–

"అనుభవించాలి మీ కర్మం" అంటాడు.

పొద్దుపొడిచి పొద్దుగడిచేదాకా

ఎద్దుల్లాగు పనిచేసే మమ్మల్ని

మొద్దుల్నీ, మొరటుల్నీ చేసి

ముద్దకి కూడా దూరం చేశాడు.

"ఘోరం ఇది, దారుణం ఇ"దంటే–

"ఆచారం! అడుగు దాటరా"దంటాడు.

భరించడం కష్టమైపోయి

పనిముట్లు మేము క్రిందను పడవైచి–

"చెయ్యలేం, చస్తున్నాం మేము,

జీవనానికి ఆసరా చూపించ"మంటే–

నోరుమూసి, జోడుతీసి కొట్టి

"దౌర్జన్యానికి దౌర్జన్యం మం"దంటాడు. – 1937

★★★

అభ్యుదయం

ఏవో,

ఏవేవో, ఏవేవో

ఘోషలు వినబడుతున్నాయ్!

గుండెలు విడిపోతున్నాయ్!

ఎవరో,

ఎవరెవరో, ఎవరెవరో

తల విరబోసుకు

నగ్నంగా నర్తిస్తున్నారు! భయో

ద్విగ్నంగా వర్తిస్తున్నారు!

అవిగో! అవి గవిగో! అవి గవిగో!

ఇంకిన, తెగిపోయిన, మరణించిన

క్రొన్నెత్తురు! విపంచికలు! యువయోధులు!

నేడే, ఈనాడే, ఈనాడే–

జగమంతా బలివితర్ది!

నరజాతికి పరివర్తన!

నవజీవన శుభసమయం!

అభ్యుదయం! – 02/04/1937

అర్థాలు :

వర్తించు = ప్రవర్తించు

క్రొన్నెత్తురు = కొత్త నెత్తురు

విపంచిక = వీణ

బలివితర్ది = బలిచ్చే వేదిక

★★★

వ్యత్యాసం

అదృష్టవంతులు మీరు,

వెలుగును ప్రేమిస్తారు,

ఇతరులను ద్వేషిస్తారు,

మంచికీ చెడ్డకీ నడుమ

కంచుగోడలున్నాయి మీకు.

మంచి గదిలోనే

సంచరిస్తాయి మీ ఊహలు.

ఇదివరకే ఏర్పడిందా గది.

అందుకే వడ్డించిన విస్తరి మీ జీవితం.

నిశ్చల నిశ్చితాలు మీవి.

మంచిని గురించి,

మర్యాద, మప్పితం గురించి,

నడతా, నాణ్యం, విలువల విషయం

నిశ్చల నిశ్చితాలు మీవి.

మీ కన్నుల చూపులు సరళ రేఖలో!

రేఖ చెదిరితే గొల్లుమని పోతారు.

రేఖ కవతలి వారంతా నేరగాళ్ళు.

రేఖను రక్షించడానికే

న్యాయస్థానాలు, రక్షకభట వర్గాలు,

చెరసాలలు, ఉరికొయ్యలు,

రేఖను కాపాడక తీరదు.

అభాగ్యులం మేము,

సరిహద్దులు దొరకని

సంధ్యలలో మా సంచారం.

అన్నీ సమస్యలే సందేహాలే మాకు.

వెలుగులోని చీకట్లే,

ఇరులలోని మిణుగురులే చూస్తాం.

నూరు దోషాలలోని ఒక సుగుణం,

నూరు పుణ్యాలలోని ఒక ఘోరం!

వ్యత్యాసాలూ, వ్యాఘాతాలే

అడుగడుగునా మాకు.

మా వంట మేమే వండుకోవాలి.

ఒక్కొక్కమారు విస్తరే దొరకదు,

జీవితపు సన్నని సందులకే

ఆకర్షణ మాకు.

మా దృష్టిది వర్తుల మార్గం.

ఆద్యంత రహితం.

సంధ్యా జీవులం, సందేహ భావులం.

ప్రశ్నలే, ప్రశ్నలే.

జవాబులు సంతృప్తిపరచవు.

మాకు గోడలు లేవు.

గోడలను పడగొట్టడమే మా పని.

అలజడి మా జీవితం.

ఆందోళన మా ఊపిరి.

తిరుగుబాటు మా వేదాంతం.

ముళ్ళూ, రాళ్ళూ, అవాంతరాలెన్ని ఉన్నా

ముందు దారి మాది

ఉన్నచోటు చాలును మీకు.

ఇంకా వెనక్కి పోతామంటారు కూడా

మీలో కొందరు.

ముందుకు పోతాం మేము.

ప్రపంచం మా వెంట వస్తుంది.

తృప్తిగా చచ్చిపోతారు మీరు.

ప్రపంచం మిమ్మల్ని మరిచి పోతుంది.

అభిప్రాయాల కోసం

బాధలు లక్ష్యపెట్టనివాళ్ళు

మాలోకి వస్తారు.

అభిప్రాయాలు మార్చుకొని

సుఖాలు కామించే వాళ్ళు

మీలోకి పోతారు.

– 25/04/1937

★★★

మిథ్యావాది

మాయంటావా? అంతా

మిథ్యంటావా?

నా ముద్దుల వేదాంతీ?

ఏ మంటావు?

మాయంటావూ? లోకం

మిథ్యంటావూ?

కనబడినది కనబడదని

వినబడినది వినబడదని

జగతి మరపు, స్వప్నం, ని

శ్శబ్దం, ఇది

మాయ! మాయ!

మాయంటావూ? అంతా!

మిథ్యంటావూ?

జమిందారు రోల్సుకారు

మాయంటావూ? బాబూ

ఏమంటావు?

మహారాజు మనీపర్సు

మాయంటావూ? స్వామీ

ఏ మంటావు?

మరఫిరంగి, విషవాయువు

మాయంటావూ? ఏం,

ఏమంటావు?

పాలికాపు నుదుటి చెమట,

కూలివాని గుండె చెరువు,

బిచ్చగాని కడుపు కరువు

మాయంటావూ?

తుపానులూ, భూకంపం,

తిరుగుబాట్లు, సంగ్రామం,

సంగ్రామం, సంగ్రామం,

మాయంటావూ? ఏయ్

ఏమంటావు?

జగతి మరపు, స్వప్నం, ని

శ్శబ్దం, ఇది

మాయ! మాయ! మాయ! మాయ!

మాయ! మాయ!

మాయంటావూ? అంతా

మిథ్యంటావూ? – 1937

★★★

ప్రతిజ్ఞ

పొలాల నన్నీ,

హలాల దున్నీ,

ఇలాతలంలో హేమం పిండగ–

జగానికంతా సౌఖ్యం నిండగ–

విరామ మెరుగక పరిశ్రమించే,

బలం ధరిత్రికి బలి కావించే,

కర్షక వీరుల కాయం నిండా

కాలువ కట్టే ఘర్మజలానికి,

ఘర్మజలానికి,

ధర్మజలానికి,

ఘర్మజలానికి ఖరీదు లేదోయ్!

నరాల బిగువూ,

కరాల సత్తువ

వరాల వర్షం కురిపించాలని,

ప్రపంచ భాగ్యం వర్ధిల్లాలని–

గనిలో, వనిలో, కార్ఖానాలో

పరిక్లమిస్తూ,

పరిప్లవిస్తూ,

ధనికస్వామికి దాస్యంచేసే,

యంత్రభూతముల కోరలు తోమే,

కార్మిక వీరుల కన్నుల నిండా

కణ కణ మండే,

గలగల తొణకే

విలాపాగ్నులకు, విషాదాశ్రులకు

ఖరీదుకట్టే షరాబు లేడోయ్!

నిరపరాధులై దురదృష్టంచే

చెరసాలలలో చిక్కేవాళ్ళూ-

లోహ రాక్షసుల పదఘట్టనచే

కొనప్రాణంతో కనలేవాళ్ళూ-

కష్టం చాలక కడుపుమంటచే

తెగించి సమ్మెలు కట్టేవాళ్ళూ-

శ్రమ నిష్ఫలమై, జని నిష్ఠురమై,

నూతిని గోతిని వెదకేవాళ్ళూ-

అనేకులింకా అభాగ్యులంతా,

అనాథులంతా,

అశాంతులంతా

దీర్ఘశ్రుతిలో, తీవ్రధ్వనితో

విప్లవశంఖం వినిపిస్తారోయ్!

కావున–లోకపుటన్యాయాలూ,

కాల్చే ఆకలి, కూల్చే వేదన,

దారిద్ర్యాలూ, దౌర్జన్యాలూ

పరిష్కరించే, బహిష్కరించే

బాటలు తీస్తూ, పాటలు వ్రాస్తూ,

నాలో కదలే నవ్యకవిత్వం

కార్మిక లోకపు కల్యాణానికి,

శ్రామిక లోకపు సౌభాగ్యానికి

సమర్పణంగా, సమర్చనంగా–

త్రిలోకాలలో, త్రికాలాలలో

శ్రమైక జీవన సౌందర్యానికి

సమానమైనది లేనేలేదని

కష్టజీవులకు, కర్మవీరులకు

నిత్యమంగళం నిర్దేశిస్తూ
స్వస్తివాక్యములు సంధానిస్తూ,
స్వర్ణవాద్యములు సంరావిస్తూ–
వ్యథార్త జీవిత యథార్థ దృశ్యం
పునాదిగా ఇక జనించబోయే
భావివేదముల జీవనాదములు
జగత్తుకంతా చవులిస్తానోయ్!

కమ్మరి కొలిమీ, కుమ్మరి చక్రం,
జాలరి పగ్గం, సాలెల మగ్గం,
శరీరకష్టం స్ఫురింపజేసే
గొడ్డలి, రంపం, కొడవలి, నాగలి,
సహస్ర వృత్తుల సమస్త చిహ్నాల్–
నా వినుతించే,
నా విరుతించే,
నా వినిపించే నవీన గీతికి,
నా విరచించే నవీన రీతికి,
భావ్యం!
భాగ్యం!

ప్రాణం!

ప్రణవం. – 07/05/1937

అర్థాలు :

వని = అడవి

పరిప్లవించు = దూకు, ఉరుకు

పదఘట్టన = కాలితో తన్ను/తొక్కు

సంరావిస్తూ = మ్రోగిస్తూ

వినుతించు = పొగడు

★★★

చేదుపాట

ఔను నిజం, ఔను నిజం,

ఔను నిజం,నీ వన్నది,

నీ వన్నది, నీ వన్నది,

నీ వన్నది నిజం, నిజం!

లేదు సుఖం, లేదు సుఖం,

లేదు సుఖం జగత్తులో!

బ్రతుకు వృథా, చదువు వృథా,

కవిత వృథా! వృథా, వృథా!

మనమంతా బానిసలం,

గానుగలం, పీనుగులం!

వెనుక దగా, ముందు దగా,

కుడి యెడమల దగా, దగా!

మనదీ ఒక బ్రదుకేనా?

కుక్కలవలె, నక్కలవలె!

మనదీ ఒక బ్రదుకేనా?

సందులలో పందులవలె!

నిజం సుమీ, నిజం సుమీ,

నీ వన్నది నిజం సుమీ!

బ్రతుకు ఛాయ, చదువు మాయ,

కవిత కరక్కాయ సుమీ!

లేదు సుఖం, లేదు రసం,

చేదు విషం జీవఫలం!

జీవఫలం చేదువిషం,

చేదు విషం, చేదు విషం!

ఔను నిజం, ఔను సుమా,

ఔను నిజం నీవన్నది!

నీ వన్నది, నీ వన్నది,

నీ వన్నది నిజం, నిజం! – 14/05/1937

★★★

కవితా! ఓ కవితా!

కవితా! ఓ కవితా!

నా యువకాశల నవపేశల సుమగీతావరణంలో

నిను నే నొక సుముహూర్తంలో,

అతిసుందర సుస్యందనమందున

దూరంగా వినువీథుల్లో విహరించే

అందని అందానివిగా

భావించిన రోజులలో,

నీకై బ్రతుకే ఒక తపమై

వెదుకాడే నిమిషాలందు నిషాలందున,

ఎటు నే చూచిన చటులాలంకారపు

మటుమాయల నటనలలో

నీ రూపం కనరానందున,

నా గుహలో, కుటిలో, చీకటిలో

ఒక్కడనై స్రుక్కిన రోజులు లేవా?

నీ ప్రాబల్యంలో,

చిరదీక్షా శిక్షా తపస్సమీక్షణలో,

నిశ్చల సమాధిలో,

స్వర్గద్వారపు తోరణమై వ్రేలిన నా

మస్తిష్కంలో

ఏయే ఘోషలు, భాషలు, దృశ్యాల్ తోచాయో?

నే నేయే చిత్ర విచిత్ర శ్యమంత

రోచర్నివహం చూశానో!

నా గీతం ఏయే శక్తులలో

ప్రాణస్పందన పొందిందో?

నీకై నే నేరిన వేయే ధ్వనులో,

ఏయే మూలల వెదికిన ప్రోవుల

ప్రోవుల రణన్నినాదాలో;

నడి రేయాకస మావర్తించిన,

మేఘాలా వర్షించిన,

ప్రచండ ఝంఝా ప్రభంజనం

గజగజ లాడించిన

నడిసంద్రపు కెరటాల్లో మ్రోగిన

శంఖారావం, ఢంకాధ్వానం;

ఆ రాత్రే,

కారడవులలో లయాతీతమై

విరుతించిన నానాజంతుధ్వనులో;

నక్షత్రాంతర్నిబిడ నిఖిలగానం,

భూకంపాలు, ప్రభుత్వ పతనాలు,

విప్లవం, యుద్ధం

అన్నీ నీ చైతన్యం!

నీ విశ్వరూప సాక్షాత్కారం

మరి నిన్ను స్మరిస్తే

నా కగుపించే దృశ్యాలా?

వినిపించే భాష్యాలా?

అగ్ని సరస్సున వికసించిన వజ్రం!

ఎగిరే లోహశ్యేనం!

ఫిరంగిలో జ్వరం ధ్వనించే మృదంగనాదం

ఇంకా నే నేం విన్నానా?

నడిరే నిద్దురలో

అపుడే ప్రసవించిన శిశువు నెడద నిడుకుని

రుచిర స్వప్నాలను కాంచే

జవరాలి మనఃప్రపంచపు టావర్తాలు

శిశువు చిత్ర నిద్రలో

ప్రాచీన స్మృతులూచే చప్పుడు!

వైద్యశాలలో,

శస్త్రకారుని మహేంద్రజాలంలో,

చావు బ్రతుకుల సంధ్యాకాలంలో

కన్నులు మూసిన రోగార్తుని

రక్తనాళ సంస్పందన!

కాలువ నీళులలో జారిపడి

కదలగనైనా చాలని

త్రాగుబోతు వ్యక్తావ్యక్తాలాపన!

ప్రేలాపన!

కడుపు దహించుకుపోయే

పడుపుకత్తె రాక్షసరతిలో

అర్ధనిమీలిత నేత్రాల

భయంకర బాధల పాటల పల్లవి!

ఉరితీయబడ్డ శిరస్సు చెప్పిన రహస్యం!

ఉన్మాది మనస్సినీవాలిలో

ఘూకం కేకా, భేకం బాకా!

సమ్మెకట్టిన కూలీల,

సమ్మెకట్టిన కూలీల భార్యల, బిడ్డల

ఆకటి చీకటి చిచ్చుల

హాహాకారం! ఆర్తారావం!

ఒక లక్ష నక్షత్రాల మాటలు,

ఒక కోటి జలపాతాల పాటలు,

శతకోటి సముద్రతరంగాల మ్రోతలు!

విన్నానమ్మా! విన్నానెన్నో విన్నాను

నా విన్నవి కన్నవి విన్నవించగా

మాటలకై వెదుకాడగబోతే–

అవి,

పుంఖానుపుంఖంగా

శ్మశానాలవంటి నిఘంటువుల దాటి,

వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి,

ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగం వదలి–

వడిగా, వడివడిగా

వెలువడినై, పరుగిడినై, నా యెదకడుగిడినై!

ఆ చెలరేగిన కలగాపులగపు

విలయావర్తపు

బలవత్ ఝురవత్ పరివర్తనలో,

నే నేయే వీథులలోచంక్రమణం చేశానో,

నా సృష్టించిన గానంలో

ప్రక్షాళిత మామక పాపపరంపర

లానంద వశంవద హృదయుని జేస్తే–

నీకై మేలుకొనిన

సకలేంద్రియములతో

ఏది రచిస్తున్నానో, చూస్తున్నానో,

ఊపిరి తీస్తున్నానో,

నిర్వికల్ప సమాధిలో

నా ప్రాణం నిర్వాణం పొందిందో,

అటు నను మంత్రించిన,

సమ్మోగ్ధం గావించిన ఆ గాంధర్వానికి,

తారా నివహపు ప్రేమ సమాగమంలో

జన్మించిన సంగీతానికి.....

నా నాడుల తీగలపై సాగిన

నాద బ్రహ్మపు పరిచుంబనలో,

ప్రాణావసానవేళాజనితం,

నానాగానానూనస్వానావళితం,

బ్రదుకును ప్రచండభేరుండ గరు

త్పరిరంభంలో పట్టిన గానం,

సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వాతీతం.

అమోఘ, మగాధ, మచింత్య, మమేయం,

ఏకాంతం, ఏకైకం,

క్షణికమై శాశ్వతమైన దివ్యానుభవం,

బ్రహ్మానుభవం కలిగించిన,

నను కరిగించిన కవనఘ్రుణీ!

రమణి!

కవితా! ఓ కవితా!

నా జనని గర్భంలో,

ఆకారం లేకుండా నిద్రిస్తూన్న

నా అహంకారానికి

ఆకలి గొల్పించిన నాడో!

నా బహిరంత రింద్రియాలలో

ప్రాణం ప్రసరించగ,

నే నీ భూలోకంలో పడి

సుఖదుఃఖా లేవేవో

వస్తూంటే తల దాలిచి

ప్రపంచ పరిణాహంలో

ప్రయాణికుడనై,

పరివ్రాజకుడనై,

విహ్వలంగా వర్తించేవేళ

అభయహస్త ముద్రతో నను దరిసిన,

నన్ను పునీతుని కావించిన కవితా!

లలిత లలిత కరుణామహితా!

అనుపమితా!

అపరిమితా!

కవితా! ఓ కవితా!

నేడో, నా ఊహాంచల

సాహసి కాంసం కప్పిన నా

నిట్టూర్పులు వినిపిస్తాయా?

నే నేదో విరచిస్తానని,

నా రచనలలో లోకం ప్రతిఫలించి,

నా తపస్సు ఫలించి,

నా గీతం గుండెలలో ఘూర్ణిల్లగ

నా జాతి జనులు పాడుకునే

మంత్రంగా మ్రోగించాలని,

నా ఆకాశాలను

లోకానికి చేరువగా,

నా ఆదర్శాలనుసోదరులంతా పంచుకునేవెలుగుల రవ్వల జడిగా,

అందీ అందక పోయే

నీ చేలాంచలముల విసరుల

కొసగాలులతో నిర్మించిన

నా నుడి నీగుడిగా,

నా గీతం నైవేద్యంగా, హృద్యంగా,

అర్పిస్తానో

నా విసరిన రస విస్మృమర

కుసుమ పరాగం

ఓహో! ఓ రసధుని! మణిఖని!

జననీ! ఓ కవితా!

కవితా! కవితా! ఓ కవితా! – 1937

అర్థాలు :

పేశల = కోయిల

స్యందన = నీరు

చటుల = అందమైన

కుటి = గుడిసె

సమీక్షణ = వెదుకు/చూచు

రోచర్నివహం = వెలుగుల సమూహం

శ్యేనం = డేగ

రుచిర = అందమైనది

ఆవర్తాలు = సుడులు

ఊచు = కదలు

సినీవాలి = చంద్రకళ కనిపించే అమావాస్య

వశంవద = చులకనగా మాట్లాడువాడు

నిర్వికల్పము = లోకాతీతమైన జ్ఞానము

అనూన = అంతా

స్వాన = ధ్వని

పరిరంభం = కౌగిలింత

అమేయం = అపరిమితమైన

పరిణాహం = వెడల్పు, వైశాల్యం

పరివ్రాజకుడు = సన్న్యాసి

విహ్వలం = తడబాటు

దరిసిన = కనిపించిన/చూచిన

అనుపమిత = సాటి లేనిది

అంచల = వైపు

ఘూర్ణిల్లు = మోగు

విసృమర = వ్యాపించు

★★★

నవ కవిత

సిందూరం, రక్తచందనం,

బంధూకం, సంధ్యారాగం,

పులిచంపిన లేడి నెత్తురూ,

ఎగరేసిన ఎర్రని జెండా,

రుద్రాలిక నయన జ్వాలిక,

కలకత్తా కాళిక నాలిక

కావాలోయ్ నవకవనానికి.

ఘాటెక్కిన గంధక ధూమం,

పోటెత్తిన సప్త సముద్రాల్,

రగులుకునే రాక్షసి బొగ్గూ,

బుగులుకునే బుక్కాగుండా,

వికసించిన విద్యుత్తేజం,

చెలరేగిన జనసమ్మర్దం

కావాలోయ్ నవకవనానికి.

రాబందుల రెక్కల చప్పుడు,

పొగగొట్టపు భూంకార ధ్వని,

అరణ్యమున హరీంద్ర గర్జన

పయోధర ప్రచండ ఘోషం

ఖడ్గమృగోదగ్ర విరావం,

ఝంఝానిల షడ్జధ్వానం

కావాలోయ్ నవకవనానికి.

కదిలేదీ, కదిలించేదీ,

మారేదీ, మార్పించేదీ,

పాడేదీ, పాడించేదీ,

మునుముందుకు సాగించేదీ,

పెనునిద్దుర వదలించేదీ,

పరిపూర్ణపు బ్రదుకిచ్చేదీ,

కావాలోయ్ నవకవనానికి. – 03/08/1937

★★★

దేశచరిత్రలు

ఏ దేశచరిత్ర చూచినా

ఏమున్నది గర్వకారణం?

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం

పరపీడన పరాయణత్వం.

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం

పరస్పరాహరణోద్యోగం;

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం

రణరక్త ప్రవాహసిక్తం.

భీభత్సరస ప్రధానం,

పిశాచగణ సమవాకారం!

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం

దరిద్రులను కాల్చుకు తినడం.

బలవంతులు దుర్బల జాతిని

బానిసలను కావించారు;

నరహంతలు ధరాధిపతులై

చరిత్రమున ప్రసిద్ధికెక్కిరి.

రణరంగం కానిచోటు భూ

స్థలమంతా వెదకిన దొరకదు;

గతమంతా తడిసె రక్తమున,

కాకుంటే కన్నీళులతో.

చల్లారిన సంసారాలూ,

మరణించిన జన సందోహం,

అసహాయుల హాహాకారం

చరిత్రలో మూలుగుతున్నవి.

వైషమ్యం, స్వార్థపరత్వం,

కౌటిల్యం, ఈర్ష్యలు, స్పర్థలు

మాయలతో మారుపేర్లతో

చరిత్ర గతి నిరూపించినవి.

జెంఘిజ్ ఖాన్, తామర్లేనూ,

నాదిర్షా, ఘజ్నీ, ఘోరీ,

సికిందరో ఎవడైతేనేం?

ఒకొక్కడూ మహాహంతకుడు.

వైకింగులు, శ్వేతహూణులూ,

సిథియన్లూ, పారశీకులూ,

పిండారులు, థగ్గులు కట్టిరి

కాలానికి కత్తుల వంతెన.

అజ్ఞానపు టంధయుగంలో,

ఆకలిలో, ఆవేశంలో–

తెలియని ఏ తీవ్రశక్తులో

నడిపిస్తే నడిచి మనుష్యులు–

అంతా తమ ప్రయోజకత్వం,

తామే భువి కధినాథులమని,

స్థాపించిన సామ్రాజ్యాలూ,

నిర్మించిన కృత్రిమ చట్టాల్

ఇతరేతర శక్తులు లేస్తే

పడిపోయెను పేక మేడలై!

పరస్పరం సంఘర్షించిన

శక్తులలో చరిత్ర పుట్టెను.

చిరకాలం జరిగిన మోసం,

బలవంతుల దౌర్జన్యాలూ,

ధనవంతుల పన్నాగాలూ

ఇంకానా! ఇకపై చెల్లవు.

ఒక వ్యక్తిని మరొక్క వ్యక్తీ,

ఒక జాతిని వేరొక జాతీ,

పీడించే సాంఘిక ధర్మం

ఇంకానా? ఇకపై సాగదు.

చీనాలో రిక్షావాలా,

చెక్ దేశపు గని పనిమనిషీ,

ఐర్లండున ఓడ కళాసీ,

అణగారిన ఆర్తులందరూ –

హాటెన్ టాట్, జూలూ, నీగ్రో,

ఖండాంతర నానా జాతులు

చారిత్రక యథార్థతత్వం

చాటిస్తా రొక గొంతుకతో.

ఏ యుద్ధం ఎందుకు జరిగెనొ?

ఏ రాజ్యం ఎన్నాళ్ళుందో?

తారీఖులు, దస్తావేజులు

ఇవి కావోయ్ చరిత్రకర్థం.

ఈ రాణీ ప్రేమపురాణం,

ఆ ముట్టడికైన ఖర్చులూ,

మతలబులూ, కైఫీయతులూ

ఇవి కావోయ్ చరిత్రసారం.

ఇతిహాసపు చీకటికోణం

అట్టడుగున పడి కాన్పించని

కథలన్నీ కావాలిప్పుడు!

దాచేస్తే దాగని సత్యం.

నైలునదీ నాగరికతలో

సామాన్యుని జీవనమెట్టిది?

తాజమహల్ నిర్మాణానికి

రాళ్ళెత్తిన కూలీలెవ్వరు?

సామ్రాజ్యపు దండయాత్రలో

సామాన్యుల సాహసమెట్టిది?

ప్రభువెక్కిన పల్లకి కాదోయ్,

అది మోసిన బోయీలెవ్వరు?

తక్షశిలా, పాటలిపుత్రం,

మధ్యధరా సముద్రతీరం,

హరప్పా, మొహెంజోదారో,

క్రో–మాన్యాన్ గుహాముఖాల్లో–

చారిత్రక విభాత సంధ్యల

మానవకథ వికాసమెట్టిది?

ఏ దేశం ఏ కాలంలో

సాధించిన దేపరమార్థం?

ఏ శిల్పం? ఏ సాహిత్యం?

ఏ శాస్త్రం? ఏ గాంధర్వం?

ఏ వెల్గుల కీ ప్రస్థానం?

ఏ స్వప్నం? ఏ దిగ్విజయం? – 10/04/1938

అర్థాలు :

సమవాకారం = నాటక భేదం

కళాసి = పడవ నడుపు వాడు

కైఫీయతు = వివరము

విభాతము = వేకువ

★★★

జ్వాలాతోరణం

స్వర్గనరకముల చాయా దేహళి,

తెలి, నలి తలుపులు తెరచి, మూసికొని –

స్వర్గ విలయ హేమంత వసంత

ధ్వాంత కాంతి విశ్రాంతి వేళలో,

చావు పుట్టుకల పొలిమేరలలో

ఆవులించె నొక చితాగ్ని కుండం!

అనాథజీవుల సమాధులన్నీ

అఘోరించి ఘోషించాయి!

ఇదేమి! లోకం హిరణ్యనేత్రుని

పదాఘాతమున ప్రతిధ్వనించగ,

కురుక్షేత్రమున క్రుద్ధవృకోదరు

గదాఘాతమున గజగజలాడగ,

జాతి జాతి నిర్ఘాత పాత సం

ఘాతహేతువై, కాలకేతువై

అదె సంవర్తపు తుపానుమేఘం

తొలి గర్జించిన తూర్యవిరావం!

ప్రదీప్తకీలా ప్రవాళమాలా

ప్రపంచవేలా ప్రసారములలో,

మిహిరవాజితతి! మఖవ ధనుర్ద్యుతి!

పుడమికి నేడే పుట్టిన రోజట! – 1938

అర్థాలు :

దేహళి = గడప

ధ్వాంతం = చీకటి

విక్రాంతి = శౌర్యం

నిర్ఘాత = పిడుగు

సంఘాత = సమూహం/దెబ్బ

తూర్యవిరావం = వాద్యనాదం

ప్రవాళమాల = పగడాల దండ

వేల = పొలిమేర

మిహిర = సూర్యుడు

వాజి = గుర్రం

తతి = గుంపు

మఖవ = ఇంద్ర

ద్యుతి = కాంతి

★★★

మానవుడా!

రాశి చక్రగతులలో

రాత్రిందివాల పరిణామాలలో,

బ్రహ్మాండ గోళాల పరిభ్రమణాలలో,

కల్పాంతాలకు పూర్వం కదలిక పొందిన

పరమాణువు సంకల్పంలో,

ప్రభావం పొందిన వాడా!

మానవుడా! మానవుడా!

సౌందర్యం ఆరాధించేవాడా!

కవితలో, శిల్పంలో –

పురుగులో, పుష్పంలో –

మెరుపులో, మేఘంలో

సౌందర్యం ఆరాధించే వాడా!

జీవించేవాడా!

సుఖించేవాడా! దుఃఖించేవాడా!

విహ్వలుడా! వీరుడా!

ప్రేమించేవాడా!

వియోగీ! యోగీ! భోగీ! త్యాగీ!

ఆలోచనలు పోయేవాడా!

అనునిత్యం అన్వేషించేవాడా!

చెట్టూ, చెరువూ, గట్టూ, పుట్టా

ఆకసంలో, సముద్రంలో

అన్వేషించేవాడా!

అశాంతుడా! పరాజయం ఎరుగనివాడా!

ఊర్ధ్వదృష్టీ! మహోమహుడా!

మహాప్రయాణికుడా!

మానవుడా! మానవుడా!

కాట్లాడుకునేవాడా!

ఓర్వలేనివాడా!

సంకుచిత స్వభావుడా!

అయ్యో! మానవుడా!

ఓహో! మానవుడా!

ధర్మస్థాపనకు యుద్ధంచేసేవాడా!

అన్యాయం భరించలేని వాడా!

ఆదర్శజీవీ! మహాత్మా! మానవుడా!

ఆసియా, అమెరికా, యూరప్,

ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియాలలో

సముద్ర ద్వీపాలలో,

ధృవ ప్రాంతాలలో

పట్టణాలలో, పల్లెలలో,

ధనివో, దరిద్రుడవో,

వృద్ధుడవో, యువకుడవో,

తెల్లని, నల్లని, ఎర్రని, పచ్చని రంగో,

బలవంతుడివో, బలహీనుడివో

బ్రదికేవాడా! పాడేవాడా!

మానవుడా! మానవుడా!

అవిభక్తకుటుంబీ!

ఏక రక్త బంధూ!

మానవుడా! మానవుడా!

అనేక భాషలు మాట్లాడేవాడా!

అనేక స్థలాలలో తిరిగేవాడా!

అనేక కాంతులు వెదజల్లేవాడా!

సహృదయా! సదయా! సన్మార్గగామీ!

సముద్రాలు దాటేవాడా

ఎడారులూ, పర్వతాలూ, గడచేవాడా!

ఆకాశాలను వెదికే వాడా!

నక్షత్రాలను శోధించే వాడా!

పిపాసీ! తపస్వీ!

వంతెనలు నిర్మించినవాడా!

వైద్యశాలలు, వస్తుప్రదర్శనశాలలు,

గ్రంథాగారాలు, పరిశ్రమాలయాలు,

ధూమశకటాలూ, నౌకలూ, విమానాలూ

నిర్మించినవాడా!

దూరదృష్టి, దూరశ్రవణశక్తులు

సాధించినవాడా!

మానవుడా! మానవుడా!

రసైక జీవీ!

కవీ! నటుడా! శిల్పాచార్యా!

గానకళాకోవిదుడా! వేదాంతీ!

విజ్ఞానధనీ! భావధునీ

దుఃఖమయా! దయాళూ! పరదుఃఖాసహనశీలీ!

చీమనుకూడ చంపడానికి

చేతులురాని వాడా!

బుద్ధమూర్తీ!

జీసస్!

సంఘపశూ! శ్రమైకజీవీ!

శరీర స్రీవృతుడా!

ఘర్మవర్ష పయోదుడా!

రక్తకణ సమిష్టి కుటుంబీ!

కష్టజీవీ! కార్మికుడా! మానవుడా

కూలీ! మాలీ! రైతూ!

గుడిసెలలో బ్రదికేవాడా!

గంజినీళ్లు తాగి కాలం గడిపేవాడా!

కడుపెడు సంతానం కలిగినవాడా!

ఆకలికన్నూ! మానవుడా!

తిరగబడేవాడా! ప్రశ్నించేవాడా!

అన్యాయాలకు ఆహుతి కావడానికైనా

జంకని వాడా!

ఖైదీ!

రౌడీ!

ఖూనీకోర్!

బేబీ!

మానవుడా! మానవుడా! – 1938

అర్థాలు :

ప్రభవించు = పుట్టు

విహ్వాలుడు = పిరికివాడు

★★★

సంధ్యాసమస్యలు

ఆ సాయంత్రం.....

రాక్సీలో నార్మా షేరర్,

బ్రాడ్వేలో కాంచనమాల!

ఎట కేగుటొ సమస్య తగిలిం

దొక విద్యార్థికి!

ఉడిపీ శ్రీకృష్ణ విలాస్ లో–

అటు చూస్తే బాదం హల్వా,

ఇటు చూస్తే సేమ్యా యిడ్లీ!

ఎంచుకునే సమస్య కలిగిం

దొక ఉద్యోగికి!

ఆ సాయంత్రం.....

ఇటు చూస్తే అప్పులవాళ్ళూ

అటు చూస్తే బిడ్డల ఆకలి!

ఉరిపోసుకు చనిపోవడమో,

సముద్రమున పడిపోవడమో–

సమస్యగా ఘనీభవించిం

దొక సంసారికి! – 1939

★★★

దేనికొరకు?

వేళకాని వేళలలో, లేనిపోని వాంఛలతో–

దారికాని దారులలో, కానరాని కాంక్షలతో–

దేనికొరకు పదే పదే దేవులాడుతావ్?

ఆకటితో, అలసటతో,

ప్రాకులాడుతావ్?

శ్రీనివాసరావ్!

శ్రీనివాసరావ్!

దేనికోసమోయ్?

నడిరాతిరి కడలి వద్ద

హోరుగాలి ఉపశ్రుతిగ,

నీలోనే నీవేదో ఆలపించుతావ్?

అవ్యక్తపు టూహలతో ఆలసించుతావ్

జగమంతా నిదుర మునిగి

సద్దణగిన నడిరాతిరి

నీలోనే నీ వేదో ఆలకించుతావ్?

శ్రీనివాసరావ్!

శ్రీనివాసరావ్! – 1939

★★★

కేక

నిద్రకు వెలియై...

నే నొంటరినై...

నా గది లోపల చీకటిలో,

చీకటి లోపల నాగదిలో,

నా గదిలో...

చీకటిలో...

నే నొక్కడనై...

నిద్రకు వెలియై...

కన్నుల నిండిన కావిరితో!

కావిరి నిండిన కన్నులతో!

కన్నులలో...

కావిరితో...

నిద్రకు వెలియై...

నే నొక్కడనై...

గుండెల కప్పిన కుంపటితో!

కుంపటి కప్పిన గుండెలతో!

గుండెలలో...

కుంపటితో...

నా కనుగోనల,

నా యెద గోడల,

నాలుగు దిక్కుల బాకులతో...

బాకుల తోటల బాటలతో...

బాటలతో...

బాకులతో...

భగ భగ భుగ భుగ

భగ భగ మండే

నా గది చీకటి నాలుకతో!

నాలుక చీలిన నాగులతో!

నాగదిలో...

నాగులతో...

ఇరవై కోరల,

అరవై కొమ్ముల,

క్రూర ఘోర కర్కోటకులో?

కోరకి కన్నూ,

కొమ్ముకి కన్నూ,

కర్కాటక కర్కోటకులో?

దారుణ మారణ దానవ భాషలు,

ఫేరవ భైరవ భీకర ఘోషలు,

ఘోషల భాషల,

ఘంటల మంటల,

కంటక కంఠపు గణగణలో?

చిటికెల మెటికల చిటపటలో?

నే నొంటరినై...

నిద్రకు వెలియై...

చీకటి లోపల నాగదిలో,

నాగది లోపల చీకటిలో,

చీకటిలో...

ఆకటితో... – 20/06/1939

అర్థాలు :

కావిరి = నలుపు

ఫేరవ = నక్క

★★★

పేదలు

అంతేలే, పేదల గుండెలు!

అశ్రువులే నిండిన కుండలు!

శ్మశానమున శశికాంతులలో

చలిబారిన వెలి రాబండలు!

అంతేలే, పేదల మూపులు!

అణగార్చిన విధి త్రోద్రోపులు,

పయోధితట కుటీరములవలె

భరియించవు బాధల మోపులు!

అంతేలే, పేదల చేతులు!

శ్లథశైశిర పలాశరీతులు!

విశుష్కములు, పరిపాండురములు!

విచలించెడు విషాదహేతులు!

అంతేలే, పేదల కన్నులు!

వినమ్రములు, వెతల వ్రణమ్ములు!

తుపానులో తడిసిన, జడిసిన

గోమాతల కన్నుల తమ్ములు!

అంతేలే, పేదల బ్రతుకులు!

తిరిపెమునకు పిడికెడు మెతుకులు!

తెరువెరుగని దీర్ఘ రాత్రిలో

తల పగిలెడి తలపుల గతుకులు! – 1939

(Emile Verhaeren వ్రాసిన Les Pauvres అనే గీతానికి అనువాదం)

అర్థాలు :

త్రోద్రోపు = మిక్కిలి తోయు

శ్లథ = శిథిల, సడలిన

పలాశ = ఆకు

పాండురము = తెల్లని

తిరిపెము = బిచ్చము

గర్జించు రష్యా!

(The soviet Air Force has gone into action – News Item: June' 41)

గర్జించు రష్యా!

గాండ్రించు రష్యా!

పర్జ్యనశంఖం పలికించు రష్యా!

దౌర్జన్యరాజ్యం ధ్వంసించు రష్యా!

లేలే, రష్యా!

రా రా, రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

వ్యక్తి స్వతస్సిద్ధ స్వాతంత్ర్యదాతా!

పతిత నిర్గతిక ప్రపంచదాతా!

భావికాల స్వర్ణభావన నిర్మాతా!

లేలేలే రష్యా!

రా రా రా రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! రష్యా

పుష్కిన్, గోగోల్, షెకోవ్, టాల్ స్టాయ్,

డోస్టోయ్ వస్కీ, గోర్కీ, కూప్రిన్

శిల్పమ్రాట్టులై

జీవితం మథియించి,

పాప పంకం నుండి పద్మాలు పుట్టించి,

కార్మిక స్వర్గాన్ని కలగన్న రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! నా రష్యా!

మార్క్స, ఎంగెల్స్ మహాప్రవక్తలై

బుఖారిన్, బకూనిన్, క్రోపోటికిన్,

భావాల కోలాహలంతో

మానవ పురోగమన మార్గాలు తెరువగా

లెనిన్ తపస్సు,

స్టాలిన్ సేద్యం

జ్వలించిన, ఫలించిన సముజ్జ్వల తేజం!

యునైటెడ్ సోవియట్ సోషలిస్ట్ రాజ్యం

స్వాతంత్ర్య శత్రువుల గుండెల్లో బల్లెం!

పర పీడనాపరుల ప్రాణాల భైరవి!

రా రా రా, రష్యా

లే లే లే, రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

ఈ అగ్ని వర్షాలు,

ఈ రక్తపాతాలు,

ఎలాగూ వచ్చాయి, ఏమయితే కానీ!

ఈ సవన రంగంలో ఎగరనీ జీవాలు!

ఈ సమరం తుది చూడక

ఇక నిలిచి పోరాదు!

తిరుగులేని ప్రతిజ్ఞ తీసుకో రష్యా!

పెట్టుబడి కూటాలు కట్టుకడుతున్నాయి!

కుట్రలు, కూహకం చెలరేగుతున్నాయి!

అసత్య ప్రచారపు రేడియో బాకా,

రాజకీయాలలో రంకు వేషాలు,

మరఫిరంగులు తెచ్చి మందిచ్చి, రష్యా!

విమాన బాహువులు విసురుతూ, రష్యా!

అనంత ప్రపంచం అంతటా నీవై

నీ గొడుగు నీడల్ని సాగించు రష్యా!

స్వతంత్రత, సమానత సాధించు రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

సుప్తకంకాళాలు మేలుకొంటున్నాయి!

ప్రపంచం పడగెత్తి బుసకొట్టి లేచింది!

కార్మికులు, కర్షకులు, తాడితులు, పీడితులు,

కెరటాలుగా పొంగి తిరగబడుతున్నారు!

ప్రపంచం నీకోసం పరిపక్వంగా వుంది!

కోటి గొంతులు నిన్నుకోరి రమ్మన్నాయి

కోటిచేతులు నిన్ను కౌగిలిస్తున్నాయి!

సై(అంటూ రష్యా!

జై అంటూ రష్యా!

లే లే లే రష్యా!

రా రా రా రష్యా!

రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా! – 1941

అర్థాలు :

పర్జన్య = ఇంద్ర

త్రాత = కాచు వాడు

సవనము = యజ్ఞం

కూహకం = పన్నాగం

★★★

నిజంగానే?

నిజంగానే నిఖిలలోకం

నిండుహర్షం వహిస్తుందా?

మానవాళికి నిజంగానే

మంచికాలం రహిస్తుందా?

నిజంగానే, నిజంగానే

నిఖిలలోకం హసిస్తుందా?

దారుణ ద్వేషాగ్ని పెంచే

దానవత్వం నశిస్తుందా?

బానిసల సంకెళ్ళు బిగిసే

పాడుకాలం లయిస్తుందా?

సాధుసత్వపు సోదరత్వపు

స్వాదుతత్త్వం జయిస్తుందా?

జడలు విచ్చిన, సుడులు రెచ్చిన

కడలి నృత్యం శమిస్తుందా?

నడుమ తడబడి, సదలి, ముదుగక

పడవ తీరం క్రమిస్తుందా?

నిజంగానే, నిజంగానే? – 1941

అర్థాలు :

నిఖిల = సర్వం

రహించు = వర్ధిల్లు

స్వాదు = తీపి

శమించు = శాంతించు

ముడుగు = మునుగు

క్రమించు = చేరు

★★★

నీడలు

చూడు, చూడు, నీడలు!

నీడలు, పొగ మేడలు!

యుగ యుగాల దోపిడిలో,

నరనరాల రాపిడిలో–

వగదూరిన,

పొగచూరిన

శాసనాల జాడలు!

జాలిజార్చు గోడలు!

చూడు, చూడు నీడలు!

నీడలు, పొగ మేడలు!

చూడు, చూడు, నీడలు

పేదవాళ్ళ వాడలు!

నరనరాల వేదనలో

తరతరాల రోదనలో–

బక్క చిక్కి!

బిక్కచచ్చి

పడిన బతుకు గోడలు!

పాడుపడ్డ వాడలు!

చూడు, చూడు, నీడలు!

పేదవాళ్ళ వాడలు

చూడు, చూడు, నీడలు!

పూలు లేని కాడలు!

తరతరాల చెరసాలలు

రకరకాల తెరచాటుల

పొదిగిటిలో

ఒదిగిలిపడు

నిర్భాగ్యపు నీడలు!

ఎడారిలో ఓడలు!

చూడు, చూడు, నీడలు!

పూలు లేని కాడలు!

చూడు, చూడు, వ్రీడలు!

పీడలతో క్రీడలు!

చూడు, చూడు, నీడలు!

సూర్యునితో క్రీడలు!

సూర్యునిలో సూదులతో

క్రీడలాడు నీడలు! – 19/06/1947

అర్థాలు :

వగ = బాధ

వ్రీడలు = సిగ్గులు

★★★

జగన్నాథుని రథచక్రాలు

పతితులార!

భ్రష్టులార

బాధాసర్ప దష్టులార!

బ్రదుకు కాలి,

పనికిమాలి,

శని దేవత రథచక్రపు

టిరుసులలో పడి నలిగిన

దీనులార!

హీనులార!

కూడు లేని, గూడు లేని

పక్షులార! భిక్షులార!

సఖులవలన పరిచ్యుతులు,

జనులవలన తిరస్కృతులు,

సంఘానికి బహిష్కృతులు–

జితాసువులు,

చ్యుతాశయులు,

హృతాశ్రయులు,

హతాశులై

ఏడవకం డేడవకండి!

మీ రక్తం, కలగి కలగి

మీ నాడులు కదలి కదలి

మీ ప్రేవులు కనలి కనలి

ఏడవకం డేడవకండి!

ఓ వ్యథా నివిష్టులార!

ఓ కథా వశిష్టులార!

పతితులార!

భ్రష్టులార

బాధాసర్పదష్టులార!

ఏడవకం డేడవకండి!

వస్తున్నా యొస్తున్నాయి...

జగన్నాథ,

జగన్నాథ,

జగన్నాథ రథచక్రాల్!

జగన్నాథుని రథచక్రాల్!

రథచక్రాల్,

రథచక్రాల్,

రథచక్రాల్, రథచక్రా

లొస్తున్నా యొస్తున్నాయి!

పతితులార!

భ్రష్టులార

మొయిల్దారిని

బయల్దేరిన

రథచక్రాల్, రథచక్రా

లొస్తున్నా యొస్తున్నాయి!

సింహాచలం కదిలింది,

హిమాలయం కరిగింది,

వింధ్యాచలం పగిలింది–

సింహాచలం,

హిమాచలం,

వింధ్యాచలం, సంధ్యాచలం....

మహానగా లెగురుతున్నాయి!

మహారథం కదులుతున్నాది!

చూర్ణమాన

ఘూర్ణమాన

దీర్ణమాన గిరిశిఖరాల్

గిర గిర గిర తిరుగుతున్నాయి!

పతితులార!

భ్రష్టులార

బాధాసర్పదష్టులార!

రారండో! రండో! రండి!

ఊరవతల నీరింకిన

చెరువుపక్క, చెట్టునీడ–

గోనెలతో, కుండలతో,

ఎటుచూస్తే అటు చీకటి,

అటు దుఃఖం, పటు నిరాశ–

చెరసాలలు, ఉరికొయ్యలు,

కాలువలో ఆత్మహత్య!

దగాపడిన తమ్ములార!

మీ బాధలు నే నెరుగుదును...

వడలో, కడు

జడిలో, పెను

చలిలో తెగనవసి కుములుమీ బాధలు, మీ గాథలు

అవగాహన నాకవుతాయి

పతితులార!

భ్రష్టులార

దగాపడిన తమ్ములార!

మీ కోసం కలం పట్టి,

ఆకాశపు దారులంట

అడావుడిగ వెళిపోయే

జగన్నాథుని రథచక్రాల్,

రథచక్ర ప్రళయఘోష

భూమార్గం పట్టిస్తాను!

భూకంపం పుట్టిస్తాను!

నట ధూర్జటి

నిటాలాక్షి పగిలిందట!

నిటాలాగ్ని రగిలిందట!

నిటాలాగ్ని!

నిటాలార్చి!

నిటాలాక్షి పటాలుమని

ప్రపంచాన్ని భయపెట్టింది!

అరె ఝూ(! ఝూ(!

ఝటక్, ఫటక్.....

హింసనణచ

ధ్వంసరచన

ధ్వంసనచణ

హింస రచన!

విషవాయువు, మర ఫిరంగి,

టార్పిడో, టోర్నాడో!

అది విలయం,

అది సమరం,

అటో యిటో తెగిపోతుంది?

సంరంభం,

సంక్షోభం,

సమ్మర్దన, సంఘర్షణ!

హాలాహలం పొగచూరింది!

కోలాహలం చెలరేగింది

పతితులార!

భ్రష్టులార!

ఇది సవనం,

ఇది సమరం!

ఈ యెగిరిన ఇనుప డేగ,

ఈ పండిన మంట పంట–

ద్రోహాలను తూలగొట్టి,

దోషాలను తుడిచి పెట్టి,

స్వాతంత్ర్యం,

సమభావం,

సౌభ్రాత్రం,

సౌహార్దం

పునాదులై ఇళ్ళు లేచి,

జనావళికి శుభం పూచి–

శాంతి, శాంతి, కాంతి, శాంతి

జగమంతా జయిస్తుంది,

ఈ స్వప్నం నిజమవుతుంది!

ఈ స్వర్గం ఋజువవుతుంది!

పతితులార!

భ్రష్టులార

బాధాసర్పదష్టులార!

దగాపడిన తమ్ములార!

ఏడవకం డేడవకండి!

వచ్చేశాయ్, విచ్చేశాయ్,

జగన్నాథ,

జగన్నాథ,

జగన్నాథ రథచక్రాల్,

జగన్నాథుని రథచక్రాల్,

రథచక్రాల్,

రథచక్రాల్,

రథచక్రాల్, రథచక్రాల్,

రారండో! రండో! రండి!

ఈ లోకం మీదేనండి!

ఈ రాజ్యం మీరేలండి! – 1940

అర్థాలు :

దష్ట = కరవబడిన

పరిచ్యుతి = జారు

హృతి = హరణం

నివిష్టుడు = ప్రవేశించినవాడు

దీర్ణ = చీల్చబడిన

నిటాలం = నుదురు

అర్చి = మంట

సంరంభం = వేగిరపాటు

సమ్మర్దన = రాపిడి

★★★